

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΑ' | ΑΘΗΝΑΙ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1962 | ΑΡΙΘ. 4 - 5

Ο ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Χ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Ο Β΄

Ο ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Β΄

Μὲ ἄφατον χαρὰν ἐδέχθη ὁλόκληρον τὸ πλήρωμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀπὸ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Χρυσοστόμου ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Ἐσκίρτησαν ἀπὸ ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν αἱ καρδίαι τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν καὶ μυριοστόμοι ὑψώθησαν πρὸς τὸν Κύριον αἱ εὐχαριστίαι καὶ εὐχαὶ πάντων. Διότι εἰς τοὺς δυσκόλους τούτους καιροὺς ἡ πολὺ σοφία καὶ σύνεσις καὶ ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν διέκρινεν τὸν νέον Προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀποτελοῦν ἀκαταλύτους ἐγγυήσεις ἀνόδου τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας πραγμάτων. Ἡ ὁμόφωνος καὶ ὁμόψηφος ἐξ ἄλλου ἐκλογὴ τοῦ ὑπὸ τῆς Σεπτῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ εὐλαβὴς προσήλωσις ὁλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς χώρας μας πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ νέου Πρωθιεράρχου καὶ τὸ πανορθόδοξον κύρος, τὸ ὁποῖον αἱ μακροχρόνιοι ἀγωνες ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους προσέδωσαν εἰς τοῦτον, ἀποτελοῦν θώρακα καὶ ἀσπίδα ἄτρωτον εἰς τὰς ἐπιβουλάς τῶν ἐναντίων.

Ὁ Ἐφημεριακὸς Κλῆρος δικαίως ἀγάλλεται καὶ χαίρει διὰ τὴν νίκην τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἀποβλέπει μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρίου Χρυσοστόμου τοῦ Β΄, ὅστις σήμερον ἀναντιρρήτως ἀποτελεῖ τὴν συνισταμένην τῶν εὐσεβῶν πόθων καὶ ἐπιδιώξεων σύμπαντος τοῦ Κλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ παντὸς ὀρθῶς θρησκεύοντος χριστιανοῦ. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι εἰς τὰς θεαρέστους ἐνεργείας τοῦ θαῖ ἔχη συνοδοιπὸρον ἔνθερμον καὶ πιστὸν ὁλόκληρον τὸν ἱερὸν Κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας μας.

Εἶησαν τὰ ἔτη αὐτοῦ πολλά.

ΑΓΑΠΗΣ ΦΩΝΗ

ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ

Εἶναι μήνυμα στοργῆς ἀλλὰ καὶ εἰλικρινείας, ἀπευθυνόμενον πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἱερεῖς, τῶν ἐπαρχιῶν κυρίως, μέγα ποσοστὸν τῶν ὁποίων ὁ γράφων ἔχει γνωρίσει ἐκ τοῦ πλησίον μάλιστα, ἐλθὼν εἰς ψυχικὴν ἐπαφὴν μαζὺ τῶν καὶ γνωρίσας τὰ προβλήματα, τοὺς πόθους τῶν, τοὺς πόνους τῶν, τοὺς ὀραματισμούς τῶν, τὰς ἀνησυχίας καὶ πικρίας τῶν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς, τὸ σθένος καὶ τὴν ἀγωνιστικότητα. Εἰς τὴν καρδίαν λοιπὸν τοῦ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς περιφρονημένου «Παπᾶ» τῆς ὑπαίθρου ἐπιθυμεῖ νὰ λαλήσῃ ἀπὸ τῆς φιλοξένου αὐτῆς στήλης τοῦ ἐπισήμου ἐφημεριακοῦ ὀργάνου μας ὁ ὑπογραφόμενος.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, «οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ», διὰ νὰ χρησιμοποιήσω τοῦ μαθητοῦ τῆς ἀγάπης τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν (Γ' Ἰωάνν. 1)! Γνωρίζω πόσα καὶ ποῖα προβλήματα, καταθλιπτικὰ πολλάκις καὶ ἀδυσώπητα, ἀντιμετωπίζετε καθ' ἡμέραν. Προβλήματα συντηρήσεως καὶ ἐπενδύσεως ὑμῶν καὶ τῶν εὐλογημένων οἰκογενειῶν σας, πολυμελῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· σπουδῶν ἔπειτα τῶν τέκνων σας, ἀποκαταστάσεως τῶν θυγατέρων σας, πλουτισμοῦ τῆς ἀπαραιτήτου βιβλιοθήκης σας κ.τ.δ. Γνωρίζω ἐπίσης καλῶς, ὅτι καὶ σεῖς δὲν εἴσθε ἄσαρκοι ἄγγελοι, ἀλλ' ἄνθρωποι, «σάρκα φοροῦντες καὶ τὸν κόσμον οἰκοῦντες» καὶ ἄρα ἔχοντες ἀνάγκας καὶ βάρη οἰκογενειακά, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Γνωρίζω, ἀκόμη, ὅτι αἱ ἀποδοχαὶ τοῦ Ἐφημερίου τῆς ὑπαίθρου εἶναι γλισχρόταται, τοῦτ' αὐτὸ ἀποδοχαὶ πείνης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν τιμᾷ τὸν χριστιανικὸν μας πολιτισμόν. Διότι, κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομον, τὴν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν καὶ ἀναξιοπρεπῆ κοινωνικὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἱερέως πρέπει νὰ τὴν θεωρῇ ἡ κοινωνία ὡς ἰδικόν της αἴσχος καὶ ὄνειδος... Δὲν ἀγνοῶ δηλ. ὅτι τινὲς ἐξ ὑμῶν καὶ εἰς ἔργα ὁδοποιΐας ἐργάζονται χειρωνακτικῶς (οἱ εἰς τὰς τρίβους τοῦ Κυρίου κληθέντες νὰ ὁδηγοῦν τῶν πνευματικῶν τῶν τέκνων τὰ διαβήματα), καὶ εἰς τὰ κτήματα δὲ τῶν πλουσίων ἐνοριτῶν τῶν

προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των (οἱ τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Κυρίου ἐργάται) διὰ νὰ διαθρέψουν τὰς πολυμελεῖς οἰκογενεῖας των, ἀδυνατοῦντες νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ μοναδικόν, τριμμένον δὲ καὶ κιτρινισμένον ράσον των μὲ ἄλλο καινουργές... Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, θλιβερώτερα ἴσως, τὰ γνωρίζομεν. Καὶ τὸ παρά-πονόν σας τὸ πικρὸν τὸ αἰσθανόμεθα βαθύτατα. Βεβαιωθῆτε δὲ—τὸ τονίζομεν καὶ πάλιν—, ὅτι ἡ ἀγάπη μας σᾶς ὁμιλεῖ καὶ τώρα.

Ἀλλὰ γνωρίζομεν καὶ τοῦτο—θὰ τὸ ἀναγνωρίσετε δέ, εἴμεθα βέβαιοι, καὶ ὑμεῖς— ὅτι τὰ προβλήματα αὐτὰ τὰ οἰκονομικά, τὰ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀνθρώπινα, ποὺ ἀφοροῦν εἰς τὰς ὑλικὰς τοῦ ἀνάγκας, ὁ κληρικὸς τὰ ἀντιμετωπίζει μὲ τοῦ πνεύματος τὴν δύναμιν, καὶ τῆς πίστεως τὸ φῶς. Τίποτε δὲν θὰ ἰσχύσῃ νὰ μαράνη τὸν ζῆλόν σας, οὐδ' αὐτὴ ἡ παραγνώρισις καὶ ἡ κατὰ τρόπον ἀκατανόητον ἀντιμετώπισις τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφημεριακοῦ προβλήματος ἀπὸ μέρους τῶν ἐκάστοτε κρατικῶν ἀρμοδίων, τοὺς ὁποίους ἡ σεπτὴ Ἱεραρχία ἀπὸ μακροῦ προσπαθεῖ νὰ συγκινήσῃ.

Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῆτε, καὶ νὰ σκεφθῶμεν ὅλοι οἱ τὸ τιμημένον τοῦ Ἑλλήνος κληρικοῦ ράσον φέροντες, εἰς ποίαν ὑψηλὴν σκοπιὰν μᾶς ἀνεβίβασεν ἡ ἀγία μας Ἐκκλησία, ὑπεράνω καὶ τῆς βασιλικῆς τιμῆς καὶ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων ἀκόμη, ὡς συνεργάτας τοῦ Αἰωνίου Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν ψυχῶν, «ὕπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε»! Κατέχετε καὶ διδάσκετε τὴν Ἀλήθειαν. Καὶ δὲν ὑπάρχει, τῷ ὄντι, ὠραιότερα καὶ ἱεροτέρα ἀποστολὴ ἀπὸ τοῦ νὰ σκορπίζῃ κανεὶς τὰς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Εἴσθε οἱ πνευματικοὶ «Πατέρες τῶν θετῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», ὅπως δὲ τονίζει ὁ Μ. Βασίλειος, «κρεῖσσόν ἐστι τινὰ ὑπὸ πολλῶν πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίους στατήρας χρυσοῦ ἔχειν». Ὅποια τιμὴ! Σεῖς παραστέκετε εἰς τοὺς σπουδαιότερους σταθμοὺς τῆς ἐπιγείου πορείας τῶν ἀνθρώπων. Κρατεῖτε εἰς χεῖράς σας τὰς ψυχὰς των. Ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθῆτε καὶ τοῦτο τὸ συγκλονιστικόν: εἰς σᾶς ἐπετράπη νὰ ἐπιτελῆτε τὸ θαῦμα τῆς μετουσίωσης, μεταδίδοντες εἰς τοὺς «κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους» ὁδοιπόρους τοῦ βίου, ὡς ἐφόδιον καὶ «φάρμακον ἀθα-

νασίας», αὐτὸ τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Σαρκωθέντος Θεοῦ καὶ ἀποθέτοντες, ἐπομένως, ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ θνητὸν των σῶμα τὰ σπέρματα τῆς ἀθανασίας. Τὴν ὕλην, οὕτως εἰπεῖν, ἀποπνευματοῦντες καὶ τὸν ἄνθρωπον θεοῦντες! Ναί· ἔχετε ὡς ἀποστολὴν νὰ ἀρπάξετε ψυχὰς ἀπὸ τὸ ἀδηφάγον στόμα τοῦ Σατανᾶ καὶ νὰ τὰς εἰσάγετε εἰς τὴν Αἰωνιότητα!

Πῶς εἶναι, κατόπιν τούτου, νοητὸν νὰ ἔχη τις ἐξ ὑμῶν τὸ αἶσθημα τῆς μειονεκτικότητος; Καὶ εἰς τὴν χειροτέραν περίπτωσιν, τῆς πενίας, ὑποθετικὴν πάντως, ἰσχυρὸν ἀντίρροπον θὰ ἀποτελέσῃ τὸ πνεῦμα τῆς αὐταπαρνήσεως, τὸ πνεῦμα τῆς Θυσίας, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἀχώριστος σύντροφος τοῦ ράσου. Μὲ τὸν θησαυρὸν τῆς Πίστεως, τὸ ἀπόθεμα τῆς Ἐλπιδος, τὸν πλοῦτον τῆς Ἀγαπῆς σας, μὲ τῆς μυστικῆς ζωῆς τὴν ἀτίμητον περιουσίαν, τὴν ὁποίαν καθ' ἡμέραν καλλιεργεῖτε, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ὑπερνικήσετε τὰ ἐμπόδια.

Ἄς τὸ πάρωμεν ἀπόφασιν, ἀδελφοί μου: Ζωὴ θυσιῶν εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ κληρικοῦ. Ἄπαξ ἐφορέσαμεν τὸ ράσον, πρέπει νὰ ἐτοιμάσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας διὰ θυσίας καὶ σταυρόν. Εἰς τὴν Ἱερωσύνην προσήλθομεν ἐξ ἱεροῦ ἐνθουσιαμοῦ καὶ μὲ ἰδανικά, τὰ ὁποία ἐφλόγιζαν τὴν καρδίαν μας· μὲ κλίσιν (ἔσωθεν) καὶ κλῆσιν (ἄνωθεν), ὅχι ὡς πρὸς ἐπάγγελμα, ἀλλ' ὡς μυσταγωγὸν διακονίαν, πολλῷ μᾶλλον ὅχι «ἐπάγγελμα ἀπελπισίας» καὶ καταφύγιον, δι' ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἔχη ἐφαρμογὴν εἰς ἡμᾶς ἡ δηκτικὴ παροιμιώδης φράσις: «οἱ τοῦ βίου ναυαγοί, τοῦ Ὑψίστου λειτουργοί»... Τὸ χρῆμα, ἄλλως τε, δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀξία*. Ἄνευ μάλιστα τῆς πνευματικότητος, καταντᾷ ἀπαξία,

* Ἡ κατάχρησις τοῦ γνωμικοῦ τοῦ ἀρχαίου ρήτορος «δεῖ δὴ χρῆμά τω», συνήθης εἰς τὰς ἡμέρας μας, καταντᾷ ἀσεβὴς καί, πολλάκις, ἐξοργιστικὴ, ὅταν λίαν ἀτόπως ἐπιχειρῆται ἐφαρμογὴ τοῦ εἰς ζητήματα πνευματικῆς τάξεως. Ἐκεῖ καὶ ἡ ἀπλὴ χρῆσις τοῦ ρητοῦ, ἀρτίου βεβαίως, ἀποτελεῖ σφάλμα· πολλῷ μᾶλλον ἡ κατάχρησις. Δησμονοῦν δηλ. συνήθως οἱ τὸ λόγιον τοῦτο ρίπτοντες εἰς τὸ μέσον εὐκαιρῶς ἀκαιρῶς, ὅτι εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα τὸ «ἄνευ αὐτῶν (τῶν χρημάτων) οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων» οὐδεμίαν θέσιν ἔχει, διότι ἐκεῖ ἀπλούστατα κυριαρχεῖ ἡ ἄλλη ἐκείνη γνωστὴ ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ἡ Αὐτοαλήθεια διεκήρυξε: «Χωρὶς Ἑμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν», ὡς

στοιχεῖον ἀρνητικόν. Ἡ εὐτυχία δὲν ἔγκειται, ὡς γνωστόν, εἰς ποσότητα ὕλης, ἀλλ' εἰς ποιότητα πνευματικῶν καταστάσεων. Ὑπάρχουν «π λ ο ὕ τ η τ ῆ ς π τ ω χ ε ί α ς» (ὅσον ὀξύμωρον καὶ ἂν φανῇ τοῦτο). Εἶναι ἡ εὐλογημένη πτωχεία «τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων» καὶ «νηστευτῶν τῶν γηϊνῶν», οἱ ὅποιοι—«θεοπνεύστῳ λογικῇ»—ζοῦν «ὡς πτωχοὶ πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ τὰ πάντα κατέχοντες» (Β' Κορινθ. 6, 10). Εἶναι δὲ γεγονός, καὶ οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει διαψεύσεως, ὅτι πολὺ συχνὰ «οἱ πτωχοὶ ἱερεῖς, ἀκριβῶς διότι εἶναι πτωχοί, μένουν ἀκόμη ἄγνοοι καὶ ἀξιόμισθοι», ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ εὐλογημένης πτωχείας.

Ἄς ἔχη δόξαν ὁ Κύριος, ὁ Ὅποῖος δὲν θὰ μᾶς ἀφίση νὰ πεινάσωμεν καὶ ἐπομένως, νὰ «πειρασθῶμεν ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα» (Α' Κορ. 10, 13). Ἐὰν εἰς οἶονδήποτε πιστὸν δοῦλόν Του ὑπόσχεται θεοπρεπῶς: «οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω» (Ἑβρ. 13, 5) καὶ «οὐ λιμοκτονήσῃ Κύριος ψυχὴν δικαίαν» (Παροιμ. 10, 3), χρησιμοποιοῦν ποικίλους τρόπους καὶ δρόμους, οὓς ἡ σοφὴ καὶ στοργικὴ Του Πρόνοια διαθέτει, διατρέφουσα καὶ διὰ κόρακος ἀκόμη τοὺς Προφῆτας, ἀρκεῖ οὗτοι νὰ μένουν πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ θέλημά Του, πόσω μᾶλλον τοῦτο ἰσχύει δι' ἡμᾶς, τοὺς προφῆτας τῆς Χάριτος! «Πᾶσαν, ἐπομένως, τὴν μέριμναν ἡμῶν ἐπιρρίψαντες ἐπ' Αὐτόν, ὅτι Αὐτῷ μέλει περὶ ἡμῶν» (Α' Πέτρου 5, 7), «βόσκοντες τὰ πρόβατα καὶ οὐχ ἑαυτοὺς» (Ἰεζεκ. 34, 2), μὲ «τρόπον ἀφιλάργυρον» (Ἑβρ. 13, 5), θὰ ἀποφύγωμεν, πάσῃ θυσίᾳ, τὸν σκανδαλισμὸν τοῦ ποιμνίου, «ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 9, 12), χωρὶς—ἐπαναλαμβάνω— νὰ ἀρνούμεθα εἰς τὸν κληρικὸν τὸ δικαίωμα καὶ δὴ καὶ τὸ καθῆκον νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὰ ὑλικά, διότι ἄλλως θὰ εἴμεθα ἀνεδαφικοὶ καὶ ἄδικοι. Τὴν ἀκρότητα καὶ μονομέρειαν, εἰς ἣν ἐνίστε καταντοῦν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, σκοπεῖ

ἐπίσης καὶ τὸ «πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι» καὶ τόσαι ἄλλαι πολῦτιμοι ἀποφάνσεις, ὅχι πλέον ἀνθρώπων, ἀλλ' Αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Κατὰ ταῦτα: δεῖ δὴ χρημάτων μὲν ὀλιγώτερον, ἀνθρώπων δὲ πνευματικῶν περισσότερον... Ὅποτε «καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ἡμῖν»!

νά ἐπισημάνῃ ὁ λόγος, πρὸς ἀποφυγὴν. Διότι ἀρκετὰ ζῶμεν μὲ τὴν ὕλην καὶ διὰ τὴν ὕλην. Καιρὸς εἶναι νὰ σκεφθῶμεν καὶ τὸ πνεῦμα. Ἔχει καὶ αὐτὸ τὰ δικαιώματά του. Μὲ αὐτὴν τὴν χρυσοῦν γραμμὴν, «ζητοῦντες πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην Αὐτοῦ», θὰ τηρῶμεν καὶ τὸ ἐπίκαιρον Χρυσοστομικὸν σύνθημα: «ἔχου τῶν πνευματικῶν, ὑπερόρα τῶν βιοτικῶν», ὁπότε «ταῦτα πάντα (τὰ ὕλικά) προστεθήσεται ἡμῖν» (Ματθ. 6,33). Ἡμεῖς «ἄνδρες ἐπιθυμιῶν τοῦ πνεύματος», θὰ χρησιμοποιοῦμεν «τὴν ὕλην ὡς γέφυραν πρὸς τὴν ἀθανασίαν», ἔτοιμοι διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ πνεύματος, γενναίως «τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ φέροντες, ἔξω τῆς παρεμβολῆς» (Ἐβρ. 13,13), αὐτοὶ ὄντες «θεῖα παρεμβολή, θεηγόροι ὅπλῃται παρατάξεως Κυρίου», γράφοντες τὴν ἐνδοξον τῆς ἀγίας μας Ἐκκλησίας Ἱστορίαν, ὑπερήφανοι δὲ ἐν Κυρίῳ καὶ ἀξιοπρεπεῖς, βέβαιοι, ὅτι ἡ Ἱερωσύνη μας ἀποτελεῖ κατάστασιν εὐτυχίας ὑπερτάτης. Τρισευτυχεῖς καὶ μέσα ἀκόμη εἰς τὰς τυχὸν στερήσεις μας, καὶ «ὡς λυπούμενοι, αἰεὶ δὲ χαίροντες» (Β' Κορ. 6,10), καὶ τὸ Ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογοῦντες «πάντων ἔνεκεν. Ἀμήν».

Πρωτοσ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΛΟΥΡΗΣ

Ἀπολυτίκιον τῆς Δευτέρας Παρουσίας

Ἦχος δ'. Ταχὺ προκατάλαβε.

(Ποίημα Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου)

Τῇ πρώτῃ καθόδῳ σου, τῇ ἐν σαρκὶ ἐπὶ γῆς, φθαρέντα ἐκαίνισας, δι' εὐσπλαγχνίαν πολλήν, τὸν κόσμον σου ἅπαντα· ὅθεν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ σου Σῶτερ, ῥῦσαι τοὺς λατρευτάς σου, τῆς φρικτῆς καταδίκης, καὶ πάντας τῆς βασιλείας σου, ἀξιώσον Κύριε.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ

Α'

«Οὗ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία» (Β' Κορ, γ' 17)

Ὁ Ἰωάννης Σκκλητσούνης εἰς ἓν βιβλίον του γράφει τὰ ἑξῆς: «Παρατηρήσατε τὸ ζῶν ἐκεῖνο πτῶμα ἐντὸς τοῦ δεσμοτηρίου. Ἦτο νέος, ὑγιής, εὖρωστος, πλήρης σφριγώσης ζωῆς καὶ ἀνδρικοῦ κάλλους. Εἰς στεναγμοὺς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν ὑπῆρξε τὸ μόνον αὐτοῦ ἐγκλημα. Ἴδετε. Αἱ στερήσεις καὶ αἱ βάσανοι κατέβαλον πάσας τὰς ζωϊκὰς δυνάμεις, αἱ ἀλύσεις διήνοιξαν ἤδη βχθείας πληγὰς ἐπὶ τοῦ ἀποσυντιθεμένου σώματος, αἱ ἀναμνήσεις τῶν φιλάτων καὶ τῆς παρελθούσης οἰκογενειακῆς εὐτυχίας κατασπαράσσουν τὴν καρδίαν σφυδρότερον καὶ αὐτῆς τῆς σωματικῆς ὀδύνης. Μιὰ λέξις ἐκ τῶν χειλέων τοῦ μάρτυρος, μία ὑπόσχεσις ἀρκεῖ πρὸς κατὰπαυσιν τῶν δεινῶν του. Ἄλλ' οὔτε ἡ λέξις ἐξαγγέλλεται, οὔτε ἡ ὑπόσχεσις δίδεται. Τὰ πάντα μετεβλήθησαν, τὰ πάντα παρήλλαξαν ἢ διεφθάρησαν καὶ τὸ ἄλλοτε πλήρες καλλονῆς σῶμα εἶναι ἤδη εἰδεχθῆς σκελετός, ἀλλ' ἐν ἔτι μένει ἀμετάβλητον καὶ ἀκαταγώνιστον, ἡ ἀδιάσειστος τοῦ μάρτυρος ἀπόφασις, τῆς ὁποίας ἡ ἐλαχίστη μεταβολὴ θὰ ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τῆς παραφθορᾶς, τῆς ἀπονεκρώσεως καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ σώματος ἡ ληφθεῖσα ἀπόφασις ἵσταται ἐδράκια καὶ ἀκατάβλητος, ὑπερνικῶσα δὲ καὶ καταβάλλουσα τὴν δύναμιν τῶν ἀλύσεων καὶ τοὺς πόνους τῶν πληγῶν καὶ παραγκινίζουσα τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ μέλλοντος, ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἐκπέμπει ἐκ τοῦ σκοτίους τοῦ δεσμοτηρίου ἐκλάμψεις πατριωτικοῦ φωτός, διαφωτίζει καὶ ὑπεκκαίει τὰς καρδίας τῶν λαῶν καὶ ἀντὶ τοῦ καταλυθέντος σώματος ἐξεγείρει λεγεῶνας ἡρώων, οὔτινες ἡμέραν τινα θὰ διεκδικήσουν τὴν πραγματάωσιν τῶν ἰδεῶν, ὧν αὐτὸς ὑπῆρξε θῦμα καὶ μάρτυς»¹. Γενικῶς τὸ «Ὅχι» τῶν μαρτύρων καὶ τῶν

1. Ἰ. Σκκλητσούνης, Δημῳδὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπολογητικὴ, ἐν Ἀθήναις 1898, σελ. 60 - 62.

ἡρώων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀποδεικνύει, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐν τῶν συνήθων ὄντων τῆς φύσεως, ἀλλ' εἶναι νομοθέτης ἑαυτοῦ καὶ δημιουργὸς πράξεως προφανῶς ἀποδεικνυμένης, ὅτι ὑπεράνω τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ ἐνυπάρχει ἐν αὐτῷ ἐλευθέρᾳ πνευματικῇ δυνάμει, μὴ ὑπείκουσα εἰς τοὺς μηχανικοὺς νόμους, ἀλλὰ τούτους διευθύνουσα, ὑπερνικῶσα καὶ καταβάλλουσα»². Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι πνευματικῶς ἐλεύθερος. Παρὰ ταῦτα συχνάκις γίνεται λόγος περὶ πνευματικῆς δουλείας αὐτοῦ. Πῶς ἐξηγεῖται αὐτό; Ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ δώσῃ ἡ παροῦσα σύντομος μελέτη, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐξετάσωμεν τί εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐλευθέρᾳ προσωπικότης.

*
* *

Εἶναι γνωστὴ ἡ διαμάχη περὶ τοῦ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς Ἑτεραρχίας (Determinismus) καὶ τῆς Αὐταρχίας (Indeterminismus). Ἡ θεωρία τῆς ἑτεραρχίας ἀρνεῖται τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, διότι ὁρμᾶται ἐκ τοῦ δόγματος, ὅτι ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος, κατὰ τὸν ὁποῖον πᾶν ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἐξ ἐνὸς αἰτίου, ἔχει παγκόσμιον καὶ γενικὴν ἰσχὺν καὶ ἐπομένως δεσπόζει ἀκόμῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων βουλευτικῶν ἐνεργειῶν. Συνεπῶς πᾶσα πράξις τοῦ ἀνθρώπου μόνον φαινομενικῶς εἶναι προῖον ἐλευθέρᾳ βουλήσεως, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά εἶναι ἀναγκαστικὸν ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ψυχοσωματικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀντιθέτως ἡ θεωρία τῆς αὐταρχίας διδάσκει, ὅτι παρὰ τὰς ἐπιδράσεις τοῦ μηχανισμοῦ τούτου, τὸ «Ἐγὼ» τοῦ ἀνθρώπου δύναται ἐλευθέρως νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς κατευθύνσεως τῆς βουλήσεως πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀντικείμενον.

Τὸ ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἑτεραρχίας εἶναι ἀπαράδεκτος ἀποδεικνύεται πρωτίστως ἐκ τῆς πανανθρωπίνης συνειδήσεως. Οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ καὶ πάντοτε πιστεύουν, ὅτι αὐτεξουσίως λαμβάνουν τὰς βουλευτικὰς ἀποφάσεις των. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς θεωροῦν ἑαυτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὰς πράξεις των, θεσπίζουν

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 59 - 60.

νόμους καὶ ἐπιβάλλουν ποινάς. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρνούμενοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως ὕλισται, εἰς τὴν πραγματικότητα διαψεύδουν καὶ ἀποκηρύσσουν τὰς διδασκαλίας των. «Ραπίσατε ἓνα τῶν φανατικῶν ὁπαδῶν τοῦ Ὑλισμοῦ! Φρονεῖτε ἄρᾳ γε, ὅτι θέλει ὑποστῇ ἀπαθῶς τὸ ῥάπισμα καὶ ἐφαρμόζων τὰς δοξασίας καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ θέλει σᾶς θεωρήσει ὡς λίθον ἢ κλάδον δένδρου ἐπιπεσόντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ὡς ἐξ ἀσυνειδήτων αἰτίων καὶ ἀναποδράστου ἀνάγκης; Πλανᾶσθε. Θ' ἀντεκδικηθῇ διὰ τῶν χειρῶν του ἢ θὰ σᾶς καταγγείλῃ ἐνώπιον τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης. Ἐὰν δὲ ὑπερασπιζόμενοι ἐνδείξῃτε εἰς αὐτὸν τὸ ἄρθρον τοῦ νόμου, δι' οὗ, ὅπως καταγνωσθῇ ποινὴ, ἀπαιτεῖται ἐλευθερία βουλήσεως καὶ ἐνεργείας, ἐὰν ὑποστηρίξῃτε ὅτι ἀκουσίως τὸν ἔρραπίσατε ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀναποδράστου..., θ' ἀκούσῃτε ὑπὸ τοῦ ῥαπισθέντος ἐκτενῆ λόγον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀνεπηρέαστου ὑμῶν βουλήσεως»³.

Ἐπειτα τὸ ὅτι ἡ θείησις τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐλευθερίαν ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ δραματικοῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον διεξάγουν ἐναντίον ἀλλήλων τὰ διάφορα ψυχικὰ ἐλατήρια, («μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων») (Ῥωμ. β', 5). Τὸ σκάφος τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ὑπάρξεως κλυδωνίζεται κυριολεκτικῶς, ὅταν πνέουν ἐντὸς ἡμῶν ἀντίθετοι καὶ ἀλληλοσυγκρούμενοι ἄνεμοι. Ἡ γαλήνη ἀποκαθίσταται διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐλευθέρου Ἐγώ. Κατὰ τὴν προηγουμένην ἐκάστης βουλευτικῆς ἀποφάσεως («ἀναποφασιστικότητα τῆς σκέψεως, ἥτις μὲ κάμνει νὰ ταλαντεύωμαι ἀπὸ τὸ ἐν μέρος εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τὸ ἐν ἀντικείμενον εἰς τὸ ἄλλο, συναισθάνομαι κινουμένην τὴν προσοχὴν τοῦ πνεύματός μου ὑπὸ ἐλατηρίου, τοῦ ὁποίου εἶμαι κύριος καὶ τὸ ὁποῖον διευθύνω, ὡς μὲ εὐχαριστεῖ»⁴.

Ἐπειτα τὸ φαινόμενον τῶν τύψεων ἢ ἐπαίνων τῆς συνειδήσεως ἐξηγεῖται μόνον διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Χαρακτηριστικῶς λέγει ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός:

3. Αὐτόθι, σελ. 54.

4. Albert Farges, Nouvelle Apologétique, μετφ. Ἀργ. Σακελλαρίου, Ἀθήναι, σελ. 270.

«Ἐξ ἀνάγκης παρυφίσταται τῷ λογικῷ τὸ αὐτεξούσιον. Ἡ γὰρ οὐκ ἔσται λογικόν, ἢ λογικὸν ὃν κύριον ἔσται πράξεων καὶ αὐτεξούσιον. Ὅθεν καὶ τὰ ἄλογα οὐκ εἰσιν αὐτεξούσια· ἄγονται γὰρ μᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως, ἢ περ ἄγουσιν. Διὸ οὐδὲ ἀντιλέγουσι τῇ φυσικῇ ὁρέξει, ἀλλ' ἅμα ὀρεχθῶσι τινός, ὀρμῶσι πρὸς τὴν πρᾶξιν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, λογικὸς ὢν, ἄγει μᾶλλον τὴν φύσιν ἢ περ ἄγεται. Διὸ καὶ ὀρεγόμενος, εἶπερ ἐθέλῃ, ἐξουσίαν ἔχει ἀναχαιτίσαι τὴν ὀρεξιν ἢ ἀκολουθεῖν αὐτῇ. Ὅθεν τὰ μὲν ἄλογα οὐδὲ ἐπαινεῖται, οὐδὲ ψέγεται, ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ ἐπαινεῖται καὶ ψέγεται»⁵.

Καὶ κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, «οὔτε δὲ οἱ ἐπαινοί, οὐδ' αἱ κολάσεις δίκαιαι, μὴ τῆς ψυχῆς ἐχούσης τὴν ἐξουσίαν τῆς ὀρμῆς καὶ ἀφορμῆς»⁶.

Ἐπειτα τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἀρχήν, δεικνύει, ὅτι πειθόμεθα ἀκόμη περισσότερον περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐλευθερίας βουλήσεως, ἐὰν ἀναλύσωμεν τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνωτέρου ἠθικοῦ βίου, τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς μετάνοίας, τῆς ἀντιστάσεως εἰς ἐλκυστικούς πειρασμούς. Τὰ ἰδεώδη τῆς ἠθικῆς ἀγνείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος πείθουν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀντιστῇ εἰς τὰς ὁρέξεις τοῦ σώματος, νὰ ὑποστῇ πόνους, νὰ ἀποδεχθῇ ἐκουσίως τὰς στερήσεις καὶ νὰ καταβάλῃ τὰς ὀρμὰς τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τὰς προσδοκίας πάσης ἡδονῆς.

Τέλος ἡ Πανανθρωπίνη πεποίθησις περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλῆσεως ἐνισχύεται σήμερον καὶ ἐκ τῆς Νεωτάτης Φυσικῆς. Ἡ Μικροφυσικὴ σήμερον τονίζει, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχει αὐστηρὰ αἰτιότης, ἀλληλουχία αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων. Δὲν ὑπάρχει ἀναγκαιότης, ἄκαμptos καὶ ἀναλλοίωτος νομοτέλεια, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅπωςδήποτε τὸ αἶτιον φέρει τὸ β. ἀποτέλεσμα. Σήμερον λοιπὸν εἰς τὰς φυσικάς Ἐπιστήμας δὲν ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, τῆς μηχανοκρατικῆς ἀναγκαιότητος καὶ βεβαιότητος, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς πιθανότητος καὶ τοῦ ἀπροσ-

5. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκθεσις ὀρθοδόξου πίστεως, 2, 27.

6. Κλήμεντος Ἀλεξ., Στρωματῆς 1, 7.

διορίστου. "Ωστε σήμερον κατηνέχθη «καίριον πλήγμα» κατὰ τοῦ ντετερμινισμοῦ καὶ τῆς αἰτιοκρατίας, ὡς ἀρχῆς διεπούσης τὰ τοῦ φυσικοῦ εἶναι»⁷. Ὁ ἐκ θεμελίων κλονισμὸς οὗτος τῆς παλαιᾶς «κλασσικῆς» φυσικῆς καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν φυσικῶν καὶ τῶν φιλοσόφων ἀπὸ τοῦ ἐφιάλτου τῆς αὐστηρᾶς αἰτιοκρατίας καὶ τοῦ πλήρους προκαθορισμοῦ ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς τὴν πανανθρωπίνην περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως πεποίθησιν. Ἐπιστήμονες τῆς ἀξίας τοῦ Compton (Κόμπτον), τοῦ Jeans (Τζήνς), τοῦ Eddington (Ἐντιγκτον), τοῦ Planck (Πλάνκ) κ. ἄ. «ὑπεραμύνονται τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου». Ὡς λέγει ὁ Eddington, «ἡ ἀναστάσις, τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ἡ θεωρία, ἥτις ἐξώθησε τὴν αἰτιοκρατίαν ἐκ τῆς συγχρόνου φυσικῆς, ἔσχεν ὡς σοβαρὰν συνέπειαν τὸ ὅτι δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη δρᾶσις εἶναι καθωρισμένη ἐκ τῶν προτέρων»⁸. Ὁ ἴδιος ἐπίσης τονίζει, ὅτι διὰ τῆς νεωτέρας φυσικῆς «παρεμερίσθησαν ὠρισμένοι δυσκολίαι, πού ἡμπόδιζον τὴν μετὰ τῆς φυσικῆς συνδιαλλαγήν» «τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως». Καὶ ὁ Jeans γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «Ἡ παλαιὰ φυσικὴ μᾶς ἔδειχεν ἓνα σύμπαν, πού ὁμοιάζε περισσότερον πρὸς φυλακὴν παρὰ πρὸς κατοικίαν. Ἡ νέα φυσικὴ μᾶς παρουσιάζει ἓνα σύμπαν, πού ἔχει ὄψιν, ἡ ὁποία εἶναι νοητὴ ὡς συνεχῆς κατοικία διὰ τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον καὶ ὅχι ὡς ἀπλοῦν καταφύγιον διὰ τὸ κτῆνος· ἓνα σπίτι, εἰς τὸ ὅποιον εἶναι δυνατόν, τοῦλάχιστον εἰς ἡμᾶς, νὰ σχεδιάζωμεν καὶ νὰ δημιουργῶμεν γεγονότα σύμφωνα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ νὰ ζῶμεν ζῶν προσπαθειῶν καὶ κατορθωμάτων»⁹.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀελευθερία τῆς βουλῆσεως;

Ἡ ὁξύτης τῆς διαμάχης μεταξὺ Ἑτεραρχίας καὶ Αὐταρχίας ἀπαμβλύνεται καὶ ἡ παραδοχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως γίνεται εὐκολωτέρα, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος ἐλευθερία. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ πράξῃ

7. Γεωργίου Παλαιολόγου, Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρευνῇ, Ἀθήναι 1949, σελ. 69 καὶ 74.

8, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 74.

9. Αὐτόθι, σελ. 239.

ὅ,τι θέλει, διότι περιορίζεται ὑπὸ τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἶναι δυνατόν εἰς αὐτὴν τὴν στιγμὴν νὰ ἐπιθυμῇ νὰ πτερυγίσῃ εἰς αἰθέρια ὕψη, ὅπως ἐν πτηνόν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὸ πράξῃ, διότι περιορίζεται ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ σώματος. Ἡ ἐλευθερία τοῦ λοιπὸν εἶναι περιορισμένη. Ἐπίσης ἡ ἐλευθερία δὲν ἐκδηλοῦται εἰς τὸ κενόν, ἀλλ' ἐντὸς μόνον τῆς περιοχῆς τῶν βουλευτικῶν κινήσεων καὶ ἐλατηρίων. Διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ὅπωςδῆποτε πρέπει νὰ γίνη ἐκλογὴ μεταξὺ βουλευτικῶν κινήσεων καὶ ἐλατηρίων. Ἐλευθερία ἐπομένως δὲν εἶναι κυρίως ἡ βουλευτικὴ ἐνέργεια, ἀλλ' ἡ ψυχὴ, τὸ Ἐγώ, τὸ ὁποῖον ἵσταται ἐν μέσῳ τῶν ἀνταγωνιζομένων ἀξιολογικῶν κινήσεων καὶ ἔχει ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τὴν δυνατότητα νὰ στρέψῃ τὴν προτίμησιν αὐτοῦ πρὸς ἐν τῇ ὀρισμένη ἐξ αὐτῶν. Ἐπίσης «ἐλευθερία τῆς βουλήσεως» δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ θέλησις εἶναι τελείως ἀδιάφορος ἐναντι τῶν ἐλατηρίων. Ὅταν λ.χ. εἰς ἱατρὸς πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ ἐὰν θὰ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἵνα περιθάλλῃ ἀσθενεῖς πάσχοντας ἐκ μεταδοτικῶν νοσημάτων καὶ ἔχοντας ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἱατρικῆς συνδρομῆς αὐτοῦ ἢ ἐὰν θὰ ἀδιαφορήσῃ δι' αὐτοὺς πρὸς χάριν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἀσφαλῶς δὲν μένει ἀσυγκίνητος καὶ στωϊκῶς ἀπαθὴς ἐνώπιον τῆς πρὸς ἄλληλα πάλης τῶν ἐλατηρίων ἢ τῶν κινήσεων. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς συγκινεῖται καὶ συνταράσσεται ἐσωτερικῶς ὑπὸ τῆς πάλης ταύτης, ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ, ὅπως μείνῃ πιστὸς εἰς τὸ ἐπαγγελματικὸν αὐτοῦ καθῆκον, δύναται νὰ εἶναι ἡρωϊκὴ. («Ἐλευθερία βουλήσεως» δὲν σημαίνει τελείως αὐθαίρετον ἀπόφασιν, οὔτε ἔλλειψιν προϋποθέσεων κατὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεως. Ἡ κινήτριος δύναμις τῶν ἐλατηρίων καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ψυχικῆς ὑφῆς καὶ τοῦ ψυχοσωματικοῦ μηχανισμοῦ προϋποτίθενται ὡς αὐτονόητα. Ὅθεν «ἡ ἀνθρωπίνη ἐλευθερία, ὡς λέγει ὁ Jacques Maritain, δὲν ἀποκλείει, ἀλλὰ προϋποθέτει τὸν ἐκτεταμένον καὶ πολὺπλοκον μηχανισμόν τῶν ἐνστίκτων, ψυχοφυσικῶν ῥοπῶν, διαθέσεων, συνηθειῶν καὶ κληρονομικῶν ιδιοτήτων. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον, ἐνθα ὁ δυναμισμὸς οὗτος προβάλλει εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἐκεῖ ἀσχεῖται ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς, ἵνα δώσῃ ἡ ἀναχαίτιση τὴν τελικὴν ἀποτελεσματικὴν

Η ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ ΣΤΙΓΜΑ ΘΛΙΒΕΡΟ ΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ΜΑΣ

4. ΑΝΗΚΟΥΣΤΗ ΑΣΕΒΕΙΑ Η ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ

Ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος λέγει. Σκέφθηκες, ἄνθρωπε, σοβαρὰ τί εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ τολμᾷς καὶ βλασφημεῖς; Ἄκουσε τί διδάσκουν οἱ Προφῆται γι' Αὐτὸν καὶ φοβήσου· «ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν» (Ψαλμ. 103,32). Εἶδε μοναχὰ καὶ ἐσάλευσε τὴν τόσο μεγάλη γῆ, μέχρι σημείου ποὺ νὰ τρέμη ὁλόκληρη. «Ὁ ἀπτόμενος τῶν ὁρέων καὶ καταπνίζονται· «Ὁ σείων τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐκ θεμελίων καὶ οἱ στύλοι αὐτῆς σαλεύονται...» (Ἰώβ 9',6). «Ὁ λέγων τῇ ἄβύσσῳ ἐρημωθήσῃ...» (Ἡσαΐου 51,10). «Ὅλη ἡ κτίσις σαλεύεται, φοβεῖται, τρέμει...» (Περὶ ἀκαταλήπτου, Ὁμιλ. Β'). Εἶναι, λοιπόν, ὁ Θεὸς ὁ Παντοδύναμος. Εἶναι ὁ Ἄπειρος, ὁ Κραταῖος καὶ Δυνατός, ὁ Παντοκράτωρ καὶ πανταχοῦ Παρών, ὁ Δικαιοκρίτης καὶ Πάνσοφος, ὁ Ἅγιος καὶ Πανάγιος. Γι' αὐτὸ ἐρωτᾷ ὁ ἅγιος Κλήμης Ρώμης· Ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ καταφύγῃ, ὥστε νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὸ παντοδύναμο

τητα εἰς τὰς κλίσεις καὶ τὰς ῥοπὰς τῆς φύσεως». Ὡς ὑποστηρίζει ὁ Lindworsky, ἡ βούλησις εἶναι τρόπον τινὰ τὸ ὄργανον τῆς τροχαίας, ὅπερ ρυθμίζει τὴν ἐν τῇ ψυχῇ κίνησιν τῶν ἀξιολογικῶν ἐλατηρίων, δεικνύον εἰς αὐτὰ τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν θεὸν νὰ στραφῇ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν. Ὡστε αἱ ἀξίαι ἐνεργοῦν ἐπὶ τῆς βουλήσεως οὐχὶ ὡς δυνάμεις ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλ' ὡς δεῖκται τῶν σκοπῶν· δὲν προσδιορίζουν τὴν προσωπικότητα, ἀλλ' ἡ ἐλευθέρα προσωπικότης, ἀποβλέπουσα εἰς τὰς ἀξίας, προσδιορίζει ἐαυτήν, ἔχουσα τὴν δύναμιν νὰ ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως ὑπὲρ ἢ ἐναντίον αὐτῶν. Ὡς οἱ ἀστερες δὲν ἐπιβάλλουν, ἀλλ' ἀπλῶς δεικνύουν τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ ἀξιολογικὰ κίνητρα προσανατολίζουν, ἀλλὰ δὲν καταναγκάζουν τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν. «Ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἐξαρτᾶται ἐξ ὀρισμένων προϋποθέσεων, αἱ ὅποῖαι περιορίζουν τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, χωρὶς νὰ αἴρουν αὐτήν»¹⁰.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

10. «Ὡλοκληρωμένοι προσωπικότητες», ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1961, σελ. 240 - 241.

χέρι του; Καὶ ποὺς κόσμος μπορεῖ νὰ δεχθῇ κάποιον, ποὺ φεύγει μακριὰ ἀπ' τὸ Θεό; Ποῦ θὰ πάῃ ἢ ποῦ θ' ἀποδράσῃ ἀπ' Ἐκεῖνον, ὁ Ὅποῖος ἔχει ὁλόκληρο τὸ σύμπαν μέσα στὸ χέρι Του; (Α' Ἐπ. πρὸς Κορινθ. XXIII). Γιὰ τοῦτο τὸ λόγο «πᾶσα πνοὴ καὶ πᾶσα κτίσις» δοξολογεῖ τὸ ἄρρητο μεγαλεῖο Του. Ὁ Ἀγγελικὸς κόσμος θαυμάζει καὶ ὑμνολογεῖ τὴν ἀνέκφραστη μεγαλωσύνη Του.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος; ὦ! Αὐτὸς ἀνοίγει τὸ στόμα του τὸ βέβηλο, ἐπιτρέπει στὴν καρδιά του, καὶ ξερνᾷ κάθε εἶδους βλασφημία κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ἀνήκουστη ἀσέβεια; Δὲν εἶναι τολμηρὸ πολὺ τὸ νὰ δείχνῃ τέτοια ἀφάνταστη περιφρόνησι στὸν Πλάστη του καὶ Κυβερνήτη τοῦ κόσμου; Δὲν ἀποτελεῖ φοβερὸ παραλογισμό νὰ τεντώνῃ, μὲ χειρίστη ἀναίδεια, τὸ ἀνάστημά του, νὰ γίνεταί μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γελοῖο ὑποκείμενο, νὰ ὑβρίζει ὁ κυρίαρχος τῆς κτίσεως, ἄνθρωπος, ποὺ κατήντησε σκουλήκι τῆς γῆς, νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν; Καὶ δὲν καταλαμβάνει, λοιπόν, τὸ εἶναι του ὁλόκληρο φόβος καὶ τρόμος, φρίκη καὶ πανικός, σεισμός καὶ καταστροφή;

5. ΑΣΥΓΓΝΩΣΤΗ ΑΧΑΡΙΣΤΙΑ Η ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ

Δεῖγμα πολιτισμοῦ, ἐκδήλωσις ἀξιοπρεπείας, ἐκτέλεσις καθήκοντος εἶναι τὸ νὰ πῇ κάθε εὐεργετούμενος ἓνα «εὐχαριστῶ» στὸν εὐεργέτη του. Ἄν κανεῖς ἀντ' αὐτοῦ τὸν ὑβρίστη· σὲ περίπτωσι, ποὺ ἀντὶ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνη του, τοῦ συμπεριφερθῇ ἀπρεπῶς, τότε γίνεται καταγέλαστος. Ὅλων τῶν σοβαρῶν καὶ ἐντίμων ἀνθρώπων ἐπισύρει τὴν περιφρόνησι καὶ ἀγανάκτησι. Ξεπέφτει ἀπ' τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐκτίμησί τους. Γιατὶ εἶναι ἓνας εὐτελὴς καὶ τιποτένιος ἀχάριστος!

Ποιὸς εἶναι τώρα γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ Θεός; Δὲν εἶναι ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντὸς καὶ Πλάστης μας; Δὲν μᾶς ἐπλάσε Αὐτὸς ἀπὸ ἀπέραντη ἀγάπη μὲ λογικόν, κι' ἐλάχιστα διαφέροντας ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους; (Ψαλμ. 8,6). Δὲν μᾶς ἐπροίκισε μὲ ἀθάνατη ψυχὴ; Δὲν μᾶς ἐστόλισε μὲ τόσες δωρεές καὶ προσόντα· καὶ μᾶς κατέστησε βασιλεῖς τῆς κτίσεως, ἀφοῦ ἔχει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μας ὑποτάξει τὰ πάντα; (Αὐτόθι, 8-9). Καὶ δὲν μᾶς φροντίζει, σὰν στοργικὸς Πατέρας, ποὺ μᾶς χαρίζει καὶ μᾶς χορηγεῖ ἄφθονα τ' ἀγαθὰ Του;

Ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος λέγει: Κάθε τι ἀγαθόν, ποὺ δίδεται στοὺς ἀνθρώπους, καὶ κάθε δῶρον τέλειον, εἶναι ἀπ' τὸν οὐρανόν. Καὶ καταβαίνει ἀπὸ τὸν Θεόν» (Ἰακ. α', 17).

Εἶναι, λοιπόν, ὁ Θεὸς ὁ μοναδικὸς Εὐεργέτης μας. Καὶ ὄχι ἀπλῶς ὁ Εὐεργέτης μας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτήρας μας. Μᾶς ἔσωσεν ἀπ' τῆ μεγάλης μας πτώσι. Μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπ' τὴν ἀποτρόπαιο δουλεία τοῦ σατανᾶ. Μᾶς ἐξηγόρασε ἀπ' τὸ κράτος τοῦ μὲ τὸ πανακήρατο αἷμα τοῦ Μονογενῆ Του, ποὺ χύθηκε ἀφθονα ἐπάνω στὸ Σταυρὸ τοῦ Γολγοθᾶ. Μὲ τὴν ἀνυπέρβλητη αὐτὴ θυσία Του μᾶς ἀποκατέστησε πλήρως· μᾶς ἐτίμησε καὶ μᾶς ἐδόξασε. Καὶ μολονότι ἐμεῖς κυλιόμαστε, πολλὰς φορές, στὴν ἁμαρτία καὶ διαπράττομε κάθε ἀνομία. Ἄν καὶ καταπατοῦμε, χωρὶς φόβο καὶ ἐντροπή, τὸν ἱερό Του Νόμο. Ἐκεῖνος μᾶς ἀνέχεται. Γεμᾶτος μακροθυμία καὶ καλωσύνη περιμένει τὴ μετάνοιά μας. «Οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν», λέγει καὶ ὁ Ἱερὸς Χρυστόμος. Καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν Του ἀδιακρίτως εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς· καὶ βρέχει τὴν βροχὴν Αὐτοῦ εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους (Ματθ. ε', 45). Οἱ εὐεργεσίαις Του, ἀλήθεια, εἶναι καὶ ἀναρίθμητες καὶ ἀφάνταστα μεγάλες, ἀνυπολόγιστες. «Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; (Ψαλμ. 115,12), διερωτᾶται καὶ ὁ ψαλμωδός.

Καὶ ὅμως! Πολλοὶ Χριστιανοὶ Τοῦ προσφέρουν «ἀντὶ τοῦ μάννα, χολήν». Πολλοὶ Τὸν ποτίζουν «ἀντὶ τοῦ ὕδατος, ὄξος». Πολλοὶ τὸν βλασφημοῦν, ἀντὶ νὰ Τὸν εὐχαριστοῦν. Πολλοὶ Τὸν ὑβρίζουν, ἀντὶ νὰ Τὸν δοξολογοῦν. Τὸν κολαφίζουν, ἀντὶ νὰ Τὸν εὐγνωμονοῦν. Γίνονται χειρότεροι κι' ἀπὸ τοὺς δαίμονες. «Ταῦτα τῷ Κυρίῳ ἀνταποδίδοσθε; οὕτω λαὸς μωρὸς καὶ οὐχὶ σοφός;» (Δευτερ. 32,6).

Ἄλλ' ἡ ἀχαριστία εἶναι μαύρη, ἐλεεινὴ καὶ ἀπαισία ἁμαρτία. «Τῇ ἀχαριστίᾳ ἔπεται ἡ ἀναισχυντία» ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας. Καὶ ὁ βλάσφημος, σὰν ἀχάριστος, εἶναι χειρότερος ἀπ' τ' ἄλογα ζῶα. Ἀποστρέφει τὸ βδελυκτὸν καὶ ἀποτρόπαιο πρόσωπό του καὶ λακτίζει τὸν πρῶτον καὶ ἅγιον Εὐεργέτην του, τὸν Θεόν. Γι' αὐτό, πολὺ ὠραῖα, γράφει καὶ ὁ Ἡσαΐας· «Ἀκούσατε, οὐρανοί, καὶ δῶσε ἀκρόασιν, γῆ, διότι ὁ Κύριος ὠμίλησε· «υἱοὺς ἀνέθρεψα καὶ ἐμεγάλωσα, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπανεστάτησαν ἐναντίον μου! Τὸ βόδι γνωρίζει τὸν κτήτορά του, καὶ ὁ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου του. Ἀλλ' ὁ Ἰσραὴλ δὲν με γνωρίζει. Ὁ λαὸς μου δὲν με ἀντιλαμβάνεται» (Ἡσ. α', 2-3). Ἰδοὺ ἡ μαύρη ἀχαριστία.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΙΤΑΛΗΣ
Ἱεροκέρυξ Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως

ΤΑΠΕΙΝΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ Κ. ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

(Α΄ Κορινθ. ιδ', 2) «Εκείνος πού λαλεῖ πνευματικά, δὲν λαλεῖ στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό. Γιατί, κανένας δὲν ἀκούει, ἀλλὰ ἐκεῖνος λαλεῖ μὲ τὸ πνεῦμά του μυστήρια». Οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν καταλαβαίνουν αὐτὴν τὴν πνευματικὴ γλῶσσα, κολλημέ- νοι στὴν ὕλη καὶ στὰ τῆς ὕλης.

Ὁ ἀπόστολος μιᾷ γιὰ γλῶσσες (ιδ', 5,6,22,23), ἀπ' ὅπου φαίνεται, πὼς ἐκεῖνον τὸν καιρὸ πολλοὶ πέρνανε τὸ χάρισμα ἄνω- θεν νὰ μιλοῦνε ξένες γλῶσσες, ὅπως οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν Πεντη- κοστή. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐδάφια πού σημεί- ωσα παραπάνω, ἰδίως ὁμῶς ἀπὸ τὸ 22, στὸ ὁποῖο, λέγει «ὥστε οἱ γλῶσσες εἶναι σὰν σημεῖο (ὑπερφυσικὸ) ὅχι γιὰ ἐκείνους πού πιστεύουνε, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀπίστους». Παραεκτὸς ἀπὸ τὶς γλῶσσες, λέγει καὶ γιὰ τὶς προφητεῖες, ἀπ' ὅπου φαίνεται πὼς κάποιοι πιστοὶ πέρνανε, ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, προφητικὰ χαρίσματα. Καὶ λέγει ὁ ἀπόστολος πὼς, ἐνῶ οἱ γλῶσσες εἶναι σημεῖο γιὰ τοὺς ἀπίστους κι' ὅχι γιὰ τοὺς πιστοὺς, ἡ προφητεία εἶναι γιὰ τοὺς πιστοὺς κι' ὅχι γιὰ τοὺς ἀπίστους. Κι' αὐτὸ τὸ ἐξηγᾷ κατόπιν, λέγοντας «Ἄν ὅλη ἡ Ἐκκλησία συναχθῇ σ' ἓνα μέρος κι' ὅλοι λαλοῦνε διάφορες γλῶσσες καὶ μποῦνε μέσα σὲ κεῖνο τὸ μέρος κάποιοι ἄνθρωποι ἀμόρφωτοι κι' ἀπιστοὶ, δὲν θὰ ποῦνε πὼς εἴσαστε τρελλοί; Ἀλλὰ, ἂν ὅλοι προφητεύουν, καὶ μπεῖ μέσα ἓνας ἀπίστος ἢ ἀμόρφωτος, τότε αὐτὸς θὰ ἐλέγχεται ἀπ' ὅλους, θὰ ἀνακρίνεται ἀπ' ὅλους, κι' ἔτσι τὰ κρυπτὰ τῆς καρδιάς του θὰ γίνουνε φανερά. Καὶ θὰ πέσῃ μὲ τὸ πρόσωπο χάμω καὶ θὰ προσκυνήσῃ τὸν Θεό, ὁμολογῶντας πὼς ἀληθινὰ ὁ Θεὸς εἶναι μέσα σας. Λοιπὸν, ἀδελφοί, τί πρέπει νὰ κάνετε; Ὅταν μαζεύσαστε σ' ἓνα μέρος ὅλοι, ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς ἄς λέγῃ ψαλμούς, ἄς κἀνῃ διδασχὴ, ἄς μιλᾷ σὲ κάποια γλῶσσα, ἄς φανερώνῃ κάποια πράγματα κρυφά, ἄς ἐξηγῇ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Ὅλα ἄς γίνονται γιὰ νὰ μορφώνονται οἱ ἀδελφοὶ στὰ τῆς θρησκείας.

(Α' Κορινθ. ιδ. 39). «Ὡστε, ἀδελφοὶ νὰ ἔχετε ζῆλο στὸ νὰ προφητεύετε, καὶ μὴν ἐμποδίζετε ὁποιοὺς θέλουν νὰ μιλοῦνε μὲ διάφορες γλῶσσες. Ἀλλὰ ὅλα νὰ γίνονται σεμνὰ καὶ μὲ τάξη». Ὁ ἀπόστολος δὲν ἀπαγορεύει σ' ὅσους ἔχουν χαρίσματα κι' ἀ- ξιώνονται νὰ δοῦνε ἢ νὰ ἀκούσουνε κάποια ὑπερφυσικὰ πράγ- ματα, νὰ τὰ κηρύττουν.

(Α' Κορινθ. ιε' 1). «Σᾶς μαθαίνω, λοιπόν, ἄδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ποὺ σᾶς κήρυξα, αὐτὸ ποὺ πήρατε, σ' αὐτὸ ποὺ στεκοῦσαστε στεριωμένα, καὶ ποὺ μ' αὐτὸ σωζόσαστε, μὲ ποιά λόγια σᾶς τὸ κήρυξα, ἂν τὸ νοιώσατε, ἐκτὸς ἂν πιστέψατε σ' αὐτὸ ἔτσι χωρὶς νὰ ἐμβαθύνετε. Γιατὶ πρῶτα-πρῶτα σᾶς παράδωσα ἐκεῖνο ποὺ παρέλαβα καὶ ἐγώ, πὼς ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ὅπως γράφουνε οἱ ἅγιες Γραφές, καὶ πὼς θάφτηκε καὶ πὼς ἀναστήθηκε τὴν τρίτη μέρα, κατὰ τὶς Γραφές, καὶ πὼς φανερώθηκε στὸν Κηφᾶ, καὶ ὕστερα στοὺς δώδεκα. Ἐπειτα φανερώθηκε ἀπάνω σὲ πεντακοσίους ἄδελφους, μιὰ φορὰ μονάχα, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς οἱ περισσότεροὶ ζοῦνε ὡς τὰ σήμερα, καὶ μερικοὶ κοιμηθήκανε. Ἐπειτα φανερώθηκε στὸν Ἰάκωβο, καὶ ὕστερα σ' ὅλους τοὺς ἀποστόλους. Καὶ τελευταῖα ἀπ' ὅλους, φανερώθηκε σὲ μένα, ποὺ εἶμαι τὸ ἀπόβαρμα. Γιατί, ἐγὼ εἶμαι ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ποὺ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λέγουμε ἀπόστολος, γιατί καταδιώξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ, μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ εἶμαι αὐτὸ ποὺ εἶμαι. Κι' ἡ χάρη ποὺ μοῦ ἔδωσε δὲν μοῦ δόθηκε χωρὶς αἰτία, ἀλλὰ γιατί κοπίασα περισσότερο ἀπ' ὅλους, καὶ ὄχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶνε μαζί μου. Εἴτε λοιπόν ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, ἔτσι κηρύττουμε κι' ἔτσι πιστέψατε».

(Α' Κορινθ. ιε' 19). «Ἄν ἐλπίζουμε στὸν Χριστὸ μοναχὰ γιὰ τούτη τὴ ζωή, ἤμαστε οἱ πιὸ ἐλεεινοὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Τὸ λέγει αὐτὸ ὁ ἀπόστολος, γιατί ξέρει πὼς, μ' ὅλα ποὺ λέμε ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί, οἱ περισσότεροὶ ἔχουμε τὴν ἐλπίδα μας στὸν Χριστό, μοναχὰ γιὰ τούτη τὴ ζωή. Τὸν παρακαλοῦμε νὰ μᾶς δίνη ὑγεία, σ' ἐμᾶς καὶ στὰ παιδιὰ μας, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ νὰ φτωχέψουμε, νὰ μᾶς βοηθήσῃ, μάλιστα, στὶς δουλειές μας, κι' ὅς εἶνε, πολλές φορὲς ἀντίθετες σὲ ὅσα μᾶς δίδαξε. Ἀλλὰ, πολὺ λίγοι εἶνε οἱ Χριστιανοὶ οἱ ἀληθινοί, ποὺ ζητοῦνε, κοντὰ σ' αὐτὰ ποὺ εἶπαμε, ποὺ τὰ ζητοῦνε σὰν ἀδύνατοι ἄνθρωποι, καὶ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴν συγχώρησίν μας μὲ τὸν ἴδιον πόθο ποὺ ζητοῦμε καὶ τὰ υἱικὰ ἀγαθὰ. Καὶ μάλιστα, αὐτὰ πρέπει νὰ ζητοῦμε πρῶτα-πρῶτα καὶ μὲ περισσότερη θέρμη, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε «Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τὸ τί θὰ φᾶτε καὶ τί θὰ πιῆτε». «Ζητᾶτε πρῶτα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τ' ἄλλα ὅλα θὰ ἐλθοῦνε μόνα τους». «Τί θὰ ὠφελήσῃ τὸν ἄνθρωπο ἂν κερδίσῃ ὅλον τὸν κόσμον καὶ ζημιωθεῖ τὴν ψυχὴν του;». «Ἡ βασιλεία ἡ δική μου δὲν εἶνε ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμον». «Μακάριοι οἱ πτωχοί, καὶ οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι», καὶ ἄλλα πολλὰ ὅμοια.

Ἐμεῖς ὅμως, δὲν μποροῦμε νὰ ξεκολλήσουμε ἀπὸ τὸ υἱικὸ συμφέρον μας, καὶ νὰ ὑψωθοῦμε πρὸς τὰ οὐράνια. Δὲν ἀκοῦμε

τὸν ἀπ. Παῦλο, ποὺ λέγει «Δὲν ἔχουμε ἐδῶ, στὴν γῆ, πολιτεία ποὺ θὰ μείνῃ, ἀλλὰ ζητοῦμε τὴν πολιτεία τῆς μέλλουσας ζωῆς». Ἄν πιστέψουμε ἀσάλευτα, ἀδίσταχτα σ' αὐτὰ τὰ λόγια, θὰ φροντίζουμε πολὺ λίγο γιὰ τὰ ἐδῶ, καὶ περισσότερο γιὰ τὰ ἐκεῖ. Γιατί, ἐδῶ, σὲ τούτῃ τῇ ζωῇ, θὰ ζήσουμε πολὺ λίγο, ἕνα ἀνοιγοκλείσιμο τοῦ ματιοῦ, ἐνῶ στὴν ἄλλῃ ζωῇ θὰ ζήσουμε αἰῶνια.

Μακάριος εἶνε ὁποῖος τὸ πιστεύει αὐτὸ ἀκράδαντα, καὶ πορεύεται ἀνάλογα. Χωρὶς νὰ πιστέψῃς σ' αὐτό, πῶς δηλ. τούτῃ ἡ ζωὴ εἶνε πρόσκαιρη καὶ πῶς σὲ περιμένει ἡ ἄλλῃ, ἡ ἀτελείωτη, θρησκεία Χριστοῦ δὲν γίνεται. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, στὴ Δύση οἱ διάφορες αἱρέσεις ἔχουνε κατεβάσει τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ ὁλοτελὰ στὰ ἐπίγεια, κάνοντάς τὴν ἕνα σύστημα ἐγκόσμιο, ποὺ φροντίζει γιὰ τούτῃ τῇ ζωῇ, κι' ἄς λένε πῶς πιστεύουνε στὴν ἄλλῃ ζωῇ. Ἀπ' αὐτὴ τὴν αἰτία δίνουνε μεγαλύτερη σημασία στὴν κοινωνικὴ δραστηριότητα, ποὺ δίνουνε κι' οἱ ὑλιστές, καὶ κάνουμε φιλανθρωπικὲς ὁργανώσεις, καὶ λησμονοῦνε ὁλοτελὰ τὰ πνευματικὰ καὶ πῶς «τὴν μέλλουσαν πόλιν ἐπιζητοῦμεν» καὶ ἀφοσιώνονται στὰ ὑλικά καὶ μ' ἕναν μωρὸν ζῆλον, ὅπως κάνουνε καὶ πολλοὶ ἄθρησκοι, νομίζοντας πῶς αὐτὸ εἶναι ὁ Χριστιανισμός, δηλαδὴ ἡ καλυτέρεψή τῆς ἐπίγειας ζωῆς, σὰν νὰ εἶναι τούτῃ ἡ ζωὴ ἡ μοναχὴ ζωὴ. Μὲ τὸ πρακτικὸ πνεῦμα, μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τούτου κρίνουνε τὰ πάντα, καὶ δὲν καταλαβαίνουνε γιατί νὰ πηγαίνουνε οἱ Χριστιανοὶ στὴν ἔρημο νὰ μονάζουνε καὶ ν' ἀσκητεύουνε, ὅπως γίνεται στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία, καὶ ἐμπαίζουνε τοὺς καλόγηρους, μὴν νοιώθοντας πῶς ἡ ἀνώτερη κλίση τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἡ προσήλωσή του στὸν Θεό, καὶ ἡ μεγαλύτερη θυσία γι' Αὐτὸν ἡ καταφρόνεςις τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ κρίνοντας μὲ τὸ γήινο φρόνημά τους, λένε πῶς ἡ ζωὴ τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἐγωϊστικὴ, νομίζοντας πῶς ἡ πνευματικὴ ἐργασία ποὺ γίνεται ἀπ' αὐτὸν δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν, ποὺ ἔχει ἡ πρακτικὴ φιλανθρωπία, ποὺ τὴν κάνουμε, ἀπὸ φυσικὴ κλίση, κι' οἱ ἄθεοι ἄνθρωποι. Σὲ τοῦτο εἶναι πλανημένοι, ἐπεὶδὴ οἱ ἴδιοι δὲν εἶναι σὲ θέσῃ νὰ καταλάβουνε τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐγκρατῆς τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ τὴν ὠφέλεια ποὺ πέρνουνε οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴς προσευχῆς τῶν ἀσκητῶν καὶ ἀπὸ τὸ ἁγιασμένο παράδειγμά τους.

(Συνεχίζεται)

«ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΑΔΟΛΕΣΧΙΑΣ»

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ
ΨΥΧΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΩΔΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ

Υπὸ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩ

**Πῶς πρέπει νὰ ἐννοῦμε τὰ λόγια τῆς Γραφῆς,
ὅτι «ὁ Θεὸς ἐσκληήρυνε τὴν καρδίαν τοῦ Φαραῶ».**

Ὁ Θεός, ἡ αὐτάγαθη καὶ ἀπειράγαθη ἀγαθότητα, γιὰ τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἡ φύση του, εἶναι πάντοτε καὶ σὲ κάθε περίστασις ὁ παραίτιος καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ποτὲς κί' οὔτε κατὰ διάνοιαν τοῦ μὴ ἀγαθοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ὁ πανάγαθος Θεὸς τὸν ἐστόλισε μὲ τὸ χάρισμα τῆς αὐτεξουσιότητος, εἶναι ἐλεύθερος πάντα στὴν προαίρεσίν του· καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἐξαναγκασμὸ καὶ ἀπὸ κάθε βία· καὶ ὡς πρὸς τὶς ἐσωτερικὰς του ροπὰς καὶ ὡς πρὸς τὴν θέλησίν του καὶ τὶς κρίσεις του.

Ὅταν δεχθοῦμε, σὰν ἀναμφισβήτητες καὶ βεβαιότατες τὶς δυὸ αὐτὲς ἀρχές, τότες αὐτὸ ποὺ διαβάζομε στὴ θεία Γραφὴ πῶς ὁ Θεὸς εἶπε γιὰ τὸν Φαραῶ· «Ἐγὼ σκληρυνῶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ τὸν λαόν» (ἐγὼ θὰ σκληρύνω τὴν καρδίαν του καὶ δὲν θ' ἀφήσῃ τὸν λαὸ νὰ φύγῃ, Ἐξόδ. δ', 2), δὲν ἡμπορεῖ εὐλόγα νὰ ταράξῃ τὴν καρδίαν τοῦ πιστοῦ, οὔτε καὶ νὰ διαταράξῃ τὴν εὐσέβειάν του, ὅταν τὸ ἐννοήσωμε καὶ τὸ ἐξηγήσωμε σύμφωνα μὲ τὶς δυὸ αὐτὲς προϋποθέσεις καὶ τὶς βεβαιότατες ἀρχές. Ὅταν δηλαδὴ καὶ τὴν ἀγαθόπρεπτον τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν διαφυλάξωμε, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ποὺ παραχώρησε στὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν αὐτεξουσία θέλησίν του διατηρήσωμε.

Ὅτι δὲ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ διασώζονται στὴν παραπάνω Γραφικὴ περικοπὴ, τὸ πληροφοροῦμαστε πάλιν

ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἱερὴ Γραφή, κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητο ὅταν σημειώσωμε καλὰ, ὅχι μονάχα τὴν σκληροκαρδωσύνη τοῦ Φαραώ, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο πού ἐσκληρύνθηκε. Κι' ὅχι μονάχα πὼς ἐγίνηκε σκληρός, ἀλλὰ καὶ τὸ γιατί καὶ τὸ πῶς. "Ὅχι δηλαδή μονάχα, ὅτι τὸν ἐσκήρυνεν ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ με ποιὰ μέσα καὶ με ποιὸ τρόπο τὸν ἐσκήρυνε.

"Ἄν κυττάξωμε με προσοχὴ καὶ με φροντισμένην ἐπιμέλειαν ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ Φαραώ, κι' ἂν συλλογισθοῦμε με ἀκρίβεια τὸ καθετί, πού ἐγίνηκε κι' ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, θὰ ἰδοῦμε τότε καθαρά, πὼς τὸ κάθε τι πού ἐνήργησεν ὁ Θεός, ὅλα συνέτειναν κι' ὅλα ἦτανε συντελεστικά καὶ πρόσφορα, γιὰ νὰ λυγίσουνε καὶ γιὰ νὰ μαλακώσουνε καὶ τὴν πιὸ σκληρὴν καρδιά, καὶ τὴν πιὸ ἀλύγιστη καὶ ἀπότομη ψυχὴ. Καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετο μέρος, πὼς ὅσα ἐλόγιαζε κι' ἔκανε ὁ Φαραώ, ἦτανε ὅλα τοὺς κινήματα τῆς πιὸ κακόγνωμης διαθέσεως, καὶ ἔργα μιᾶς πεισματικῆς ἐθελοκακίας καὶ μιᾶς προαίρεσης γεμάτης ἀπὸ κακεντρέχειαν.

Ὁ Θεός, με διάφορους ἀπεσταλμένους πρὸς τὸν Φαραώ, τοῦ παρήγγειλε καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ συγκατατεθῇ νὰ βγῇ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ ἑορτάσουν καὶ γιὰ νὰ προσφέρουν ἐκεῖ τὴν ὀφειλόμενη σ' αὐτὸν λατρείαν. «Ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι ἑορτάσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ»· στεῖλέ μου τὸν λαόν μου γιὰ νὰ μοῦ προσφέρουνε τῇ λατρείᾳ τοὺς στὴν ἔρημο (Ἐξοδ. ε' 1). Καὶ ὁ Φαραώ, με ἀποκοτιὰ καὶ με ἀνεμυαλιά, περιφρονεῖ τὸν Θεό· «Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον»· δὲν τὸν ξέρω τὸν Κύριον (Ἐξοδ. ε', 2). Καὶ ἀρνεῖται ἰταμὰ καὶ ἀπότομα τὸ αἵτημά του· «Τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστέλλω»· δὲν τὸν ἀφήνω νὰ βγῇ τὸν Ἰσραὴλ.

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ ἐκτελοῦνε τὴν πρεσβείαν τοὺς, με καλωσύνη καὶ με πραότητα, καὶ τοῦ μιλοῦνε εἰρηνικά. Κι' ὁ Φαραώ τοὺς κατηγορεῖ σὰν δημεγέρτες καὶ λαοπλάνους καὶ ταραχοποιούς, καὶ τοὺς ἀποδιώχνει βάρβαρα καὶ με θυμό· «Ἴνα τί, Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών

διαστρέφετε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ἔργων»; Γιατί, ὦ Μωϋσῇ καὶ Ἀαρών, διαστρέφετε τὸν λαὸν καὶ τὸν ἀπομακρύνετε ἀπὸ τὰ ἔργα του; (Ἐξόδ. ε', 4).

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, σέ τί ἔφταιγεν ὁ δυστυχισμένος καὶ ταλαίπωρος ἐκεῖνος λαός; Αὐτός, σ' ὅλην αὐτὴν τὴν διαπραγματεύσασθαι δὲν ἐκινήθηκεν καθόλου· παρὰ ἡσύχαζε καὶ ἐγκαρτεροῦσε σιωπηλὰ στὴν ἀβάσταγην καὶ ἀπάνθρωπην σκλαβιά του καὶ στὴν ὀδυνηρότατη καὶ τρισάθλια κατάστασή του. Ὁ δὲ Φαραὼ μὲ ἰσχυρογνώμονη καὶ θεληματικὴ κακία λέει ὅλο ψέμματα· καὶ ἐπιβαρύνει τοὺς ἀξιοδάκρυτους Ἰσραηλίτες μὲ ἀκόμην περισσότερες ταλαιπωρίες καὶ δυστυχίες, καὶ τοὺς πολλαπλασιάζει τὸν φοβερό τους μόχθον καὶ τὶς ἀγγαραίους. «Βαρυέσθω τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τούτων»· ἅς αὐξηθῇ καὶ ἅς ἐπιβαρυνθῇ ὁ κάματος τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν (Ἐξόδ. ε', 9).

Ἔως αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὁ Θεὸς μόνον μηνύματα στέλνει καὶ μόνο παραγγελίες. Καὶ δὲν κάνει τίποτε ἄλλο, ἀπὸ τὸ νὰ φανερώνῃ τὴν συμπόνοιάν του καὶ τὴν καλοπροαίρετον καὶ ἀγαθοποιάν του βούλησιν. Ὁ Φαραὼ ἐξ ἀντιθέτου, ὅλο καὶ περισσότερο ὑπερηφανεύεται· ὀλοένα καὶ περισσότερο γαυριᾷ καὶ ἐξαγριώνεται· κι' ὅλο μὲ περισσότερην ἰσχυρογνωμοσύνην κατακυριαρχεῖ καὶ καταδυναστεύει.

Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Θεὸς ξανάστειλε κι' ἄλλη φορὰν ἀπεσταλμένους τοῦ πρὸς τὸν ἀπάνθρωπον καὶ σκληρόκαρδον τύραννον, γιὰ νὰ τοῦ ξαναπροβάλλουνε τὴν ἴδιαν σύστασιν. Κι' ἐδῶ εἶναι ποὺ εἶπεν, πῶς «θὰ σκληρύνῃ τὴν καρδίαν τοῦ Φαραὼ». Ἐξεκαθάρισεν ὅμως κι' ἀποσαφήνισεν ὁ ἴδιος ὁ Θεός, κατὰ ποιοῦν τρόπον πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ καὶ σέ τί συνίσταται ἡ ἀποσκληρύνσις αὐτῆς τοῦ Φαραὼ. «Ἐγὼ-λέγει-σκληρύνω τὴν καρδίαν Φαραὼ».

Πῶς ὅμως; Καὶ μὲ ποιοῦν τρόπον; Κι' εὐθὺς ἀμέσως προσθέτει καὶ τὸ πῶς, καὶ τὸν τρόπον. «Πληθυνῶ τὰ

σημεῖά μου καὶ τὰ τέρατα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ». Θὰ πλαπλασιάσω τὰ σημάδια μου καὶ τὶς τερατουργίες μου στὴν Αἴγυπτο. (Ἐξόδ. ζ'. 3). Θὰ τοῦ σκληρύνω, λείει, τὴν καρδιά του, μὲ πολλὰ καὶ διάφορες τερατουργίες καὶ μὲ παράξενα γεγονότα, ποὺ θὰ τὰ κάμω στὴν Αἴγυπτο· καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ τὴν σκληρύνω. Θὰ μεταβάλω τὴν ράβδον σὲ φίδι· τὸ αἶμα σὲ νερό· καὶ θὰ τοὺς στείλω διάφορες πληγές· ἀκρίδες, σκυλλόμυγες, θανατικὸν στὰ ζωντανὰ τοὺς· καὶ καταστροφὴ τῆς καρποφορίας τῆς γῆς τοὺς καὶ τῶν γεννημάτων τοὺς. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ φοβερὰ βάσανα καὶ τὶς ἀνοικτὲς πληγές, μὲ ἀστροπελέκια καὶ μ' ἀνεμόβροχα καυτερὰ· μὲ χαλάζια σὰν πέτρες καὶ μὲ θύελλες· καὶ μὲ συννεφίες καὶ μὲ σκοτάδια ἀπαρηγόρητα καὶ χεροπιαστά. Καὶ κοντὰ σ' ὅλα αὐτά, μὲ τὸν θάνατον ὅλων τῶν πρωτογέννητων παιδιῶν τοὺς καὶ ὅλων τῶν ζωντανῶν τοὺς.

Ἀπὸ μέρος λοιπὸν τοῦ Θεοῦ τίποτες ἄλλο δὲν γίνεται, παρὰ σημεῖα καὶ τέρατα, καὶ πληγές καὶ μάστιγες φοβερές καὶ παράδοξες, ὅπως τὶς περιγράφει ἡ Ἱστορία. Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἦσαν μέσα καὶ τρόποι φωτισμοῦ καὶ νουθεσίας καὶ σωφρονισμοῦ. Ἦσαν ὅλα αὐτὰ ὅργανα, ποὺ ἡ ἐφαρμογὴ τοὺς καὶ ἡ χρησιμοποίησή τοὺς ἔχει τὴν δύναμιν, ἀπὸ φυσικοῦ της, νὰ ταπεινῶνῃ τὸ φρόνημα καὶ νὰ περιορίζῃ, καὶ ὅχι νὰ ἐξάπτῃ, τὴν ἔπαρσιν. Νὰ ἡμερώνῃ τὴν θηριωδίαν, καὶ ὅχι νὰ τὴν ἐξαγριώνῃ. Νὰ μαλακῶνῃ τὴν καρδιά, καὶ ὅχι νὰ τὴν σκληραίνῃ.

Ἡ σκληρότητα λοιπὸν τοῦ Φαραὼ ἄλλο εἶχε τὴν πηγὴν της καὶ τὴν ἀφορμὴν της. Τὴν εἶχε στὴν ψυχὴ τοῦ τυράννου, ποὺ ἦταν ἀπάνθρωπη καὶ ὠμὴ καὶ ἀνιμάλαγη καὶ ὅλως διόλου σκληροτράχηλη καὶ ἀλύγιστη καὶ ἀνένδοτη. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ μπορούμε νὰ συμπεράνωμε, μὲ ἀπόλυτην ἀσφάλεια, πῶς δὲν ἐσκληραίνότανε ὁ Φαραὼ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸν ἐσκήρυνε, ἀλλὰ ὅτι, ἐπειδὴ ἐσκληρυνότανε ὁ Φαραὼ, γι' αὐτὸ λέγεται, πῶς «ἐσκήρυνεν» ὁ Θεός.

Τότε γιατί ἐγράφηκε, ὅτι «ὁ Θεὸς ἐσκήρυνεν»; Ἀποκρίνομαι. Πρῶτον, ὅτι τὸ «ἐσκήρυνεν» φανερώ-
νει τὸ ἀποτέλεσμα, κι' ὄχι τὴν αἰτία· γι' αὐτὸ καὶ λέγε-
ται ἐνωμένο μ' αὐτὸ ποὺ ἐγίνηκε, σὰν νὰ τὸ ἐξηγῇ.
Ἔτσι, πρῶτα ἀναφέρεται τὸ «ἐσκήρυνεν ὁ Θεὸς τὴν
καρδίαν τοῦ Φαραώ», κι' ὕστερα ἀκολουθῇ, σὰν διασά-
φηση καὶ ἐπεξήγηση ἢ φράση, «ἐσκήρυνε καὶ οὐκ ἐξα-
πέστειλε τοὺς οἰοὺς Ἰσραὴλ» (Ἐξοδ. ι', 27). Καὶ συν-
εχίζει· «Ἐσκήρυνε Κύριος τὴν καρδίαν Φαραώ· κι'
ἐξηγεῖ ἀμέσως τὸ πῶς «οὐκ εἰσήκουσεν ἐξαποστεῖλαι
τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἡ δεύτερη
ἀπόκριση εἶναι, ὅτι, ἂν εἰπώθηκε τὸ «ἐσκήρυνε»,
πολὺ συχνότερα ὅμως ἀναφέρεται τὸ «ἐσκληρύνθη» ὁ
Φαραώ. Καὶ πάντα μὲ τὴν ἴδιαν ἐπεγήγηση, ποὺ ἀπο-
δίδει ὀλοφάνερα στὸν ἴδιο τὸν Φαραώ τὴν αἰτία «βε-
βάρηται ἡ καρδιά τοῦ Φαραώ τοῦ μὴ ἐξαποστεῖλαι
τὸν λαόν». Ἐπέτρωσε ἡ καρδιά τοῦ Φαραώ κι' ἀπο-
φάσισε νὰ μὴ ἐξαποστείλῃ τὸν λαὸ (Ἐξοδ. ζ' 14).
Καὶ ἐπαναλαμβάνει σὲ πολλὰ μέρη τὸ ἴδιο. π.χ. «Προ-
σέθητο τοῦ ἀμαρτάνειν· καὶ ἐβάρυνεν αὐτοῦ τὴν καρδίαν
καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ». Ἐμεγάλωναν οἱ ἁμαρτίες
τους· κι' ἐγίνηκεν ἀναίσθητη καὶ ἡ δικὴ του καρδιά καὶ
τῶν ὑπουργῶν του (Ἐξοδ. θ' 7)... Καὶ τελευταῖον,
ὅταν μετάνοιωσε, γιατί ἀφῆκε τοὺς Ἑβραίους νὰ φύ-
γουν· «Μετεστράφη ἡ καρδιά Φαραώ καὶ τῶν θεραπόν-
των αὐτοῦ ἐπὶ τὸν λαόν καὶ εἶπαν· τί τοῦτο ἐποιήσαμεν;
τοῦ ἐξαποστεῖλαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, τοῦ μὴ δουλεύειν
ἡμῖν»; Γιατὶ νὰ τὸ κάνωμεν αὐτὸ καὶ ν' ἀφήσωμεν
τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ φύγουν; καὶ νὰ μὴ τοὺς κρατή-
σωμεν ἐδῶ νὰ τοὺς ἔχωμε σκλάβους μας;

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ὀλοφάνερο, πῶς γι' αὐτὸν τὸν
λόγον εἰπώθηκεν, ὅτι «ἐσκήρυνεν ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν
Φαραώ». ἐπειδὴ δηλαδή, μ' ὅλα τὰ θαυμαστὰ σημάδια
ποὺ τοῦ ἐφάνέρωσεν, αὐτὸς δὲν τὸ ἐχαμπάρισεν οὔτε
καὶ θέλησε νὰ διδαχθῇ ἀπ' αὐτά· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον μά-
λιστα ἔδειξε καταφρόνηση πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ

κι' ἐπέμεινεν, ὥς τὸ τέλος, στή σκληροκαρδωσύνη του.

Καὶ τρίτη ἀπόκριση εἶναι, ὅτι τὸ «ἐσκήρυνε τὴν καρδίαν Φαραὼ» εἶναι μιὰ φραστικὴ καὶ λεκτικὴ ἀποσαφήνιση· γιατί ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα καὶ τέρατα καὶ ἀπὸ τὸ φανέρωμα τῆς παντοδυναμίας του, ποὺ τᾶκαμεν ὅλα γιὰ νὰ πεισθῇ ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερη τὴν Ἑβραϊκὴ φυλὴ, ὅχι μόνον δὲ τὰ λόγιασε καὶ δὲν τὰ ἐψήφισε καθόλου, μὰ ἐφανερώθηκε περισσότερον ἀνυπάκουος καὶ πεισματάρης καὶ σκληρόκαρδος τύραννος. Γιατὶ τόσα καὶ τόσα ἀνήκουστα καὶ ὑπερθαύμαστα ἔκανε γιὰ νὰ τὸν μαλάξῃ λιγάκι καὶ νὰ τοῦ ἀπαλύνῃ τὴν καρδιά του· κι' ὅμως ἀντὶ ν' ἀρθῇ σὲ συναισθήση, κι' ἀντὶ νὰ μετανοήσῃ, αὐτὸς κατάντησε, σὲ φοβερὴ πώρωση καὶ ἀναισθησία καὶ σκληρότητα. Ὅπως ἡ πολλὴ διδασκαλία ποὺ ἀκούει κανεὶς, φανερώνει αὐτὸν ποὺ εἶναι βαρυνούσης καὶ νωθρός· κι' ὅπως οἱ πολλὲς συμβουλὲς καὶ νουθεσίαι, δείχνουν τὸ δύστροπο, τὸν ἀδιόρθωτο χαρακτῆρα κι' ὅπως τὰ πολλὰ γιαιτρικά, φανερώνουν τὴν ἀρρώστια, ποὺ δὲν γιαιτρεύεται κι' ὅπως οἱ μεγάλες εὐεργεσίαι, αὐτὸν ποὺ εἶναι ἀγνώμονας καὶ ἀχάριστος, παρόμοια καὶ τὰ βασανιστήρια καὶ τὰ μαστιγώματα φανερώνουν αὐτὸν ποὺ εἶναι σκληρόκαρδος. Καὶ εἶναι ἓνας συνηθισμένος τρόπος τὸ νὰ λέμε καθημερινῶς σχεδὸν τὸν «ἔκαμε σκληρόκαρδο», «τεμπέλη», «ἀχάριστο» ἢ «τὸν ἀπόδειξε πῶς εἶναι ἀδιόρθωτος καὶ ἀγιάτρευτος».

Παρόμοια δὲν εἶναι καθόλου οὔτε παράδοξο οὔτε ἄτοπο, τὸ ὅτι «ὁ Θεὸς ἐσκήρυνεν». Τουτέστιν ὁ Θεὸς τὸν ἐφάνέρωσε πῶς εἶναι σκληρόκαρδος· γιατί ὕστερα ἀπὸ τόσες καὶ τόσες μάστιγες ποὺ τοῦστελε, δὲν κατάρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν σκληρογνωμία του. «Ὁ Θεὸς ἐσκήρυνε τὸν Φαραὼ»· δὲν τὸν ἔκαμε δηλαδὴ τέτοιο, ἀλλὰ μὲ τὰ σημεῖα καὶ τέρατα καὶ τίς πληγὰς ποὺ τοῦστελε, τὸν ἀπόδειξεν ὀλοφάνερα ποιὸς ἦτανε, κι' ἐγνώρισαν ἔτσι ὅλοι, πῶς δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος σκληρότερος ἀπ' αὐτόν.

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ μιᾷς ἑορτῆς

ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΦΩΤΙΟΣ Ο Α΄. ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΦΩΤΙΟΣ ΕΝΑΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ

Ἐνα εὐλαβὲς μνημόσυνον εἰς φόρον σεβασμοῦ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐδῶ καὶ λίγες ἡμέρες—τὴν ἕκτην Φεβρουαρίου—εἰσέεισε τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης ἑνὸς μεγάλου ὀρθοδόξου Πατριάρχου, τοῦ Φωτίου. Καὶ ἦταν πραγματικὰ μέγας ὁ Πατριάρχης, ὁ ὁποῖος διεκρίθη ὡς μία ἐξέχουσα φυσιογνωμία τῆς ὀρθοδοξίας, συνδέσας τὸ ὄνομα καὶ τὴν δρᾶσίν του μὲ γεγονότα τῆς ἐκκλησίας ἱστορικά. Ὁ ἀγὼνας τοῦ ὑπῆρξεν ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Βυζάντιον ἀντιμετώπιζε ἀντιξόους καὶ θλιβεράς περιστάσεις. Ἡ ἀνοδος τοῦ Φωτίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐδημιούργησε μίαν νέαν ὁμαλὴν κατάστασιν, κλονισθεῖσαν καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἐκ τοῦ θρόνου τὸ 867, ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον Δ΄ τὸν Μακεδόνα, διὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατόπιν πολλαπλῶν βασάνων καὶ ταλαιπωριῶν πού ὑπέστη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξορίας του. Ἀλλὰ καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἐδοκίμασε τὰ δεινὰ τῆς ἐξορίας ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἀκλόνητος ἐν τοῦτοις εἰς τὴν πίστιν του ὁ Φώτιος, δὲν ἐλιποψύχῃσε καὶ δὲν ἐκλονίσθη οὔτε πρὸς στιγμήν. Παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς του εἰς μονὴν πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσευχόμενος. Καὶ ἀπέθανε μὲ πλήρη ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς μεγάλης ἀποστολῆς του καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ὀρθοδοξίας εἰς τοὺς ἀγῶνάς της. Κληθεὶς εἰς τὸν θρόνον ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ «πρωτασηκρήτου», ἀρχιγραμματέως δηλ. τοῦ κράτους καὶ διανύσας τὰ στάδια τῆς ἱερωσύνης ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, ἀφίερῶσεν ὅλην τὴν σταδιοδρομίαν του εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀντετάχθη εἰς τὰς παπικὰς ἀξιώσεις, ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα νὰ συγκαλέσῃ οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἀπέδιῳξε τοὺς λατίνους ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐπανέφερε τὴν Βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν πλήρη ἐξάρτησιν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅλοι αἱ προσπάθειαι τῶν λατίνων ἀπέτυχον καὶ ὁ Φώτιος κατάρθωσε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ρώμης. Ὑπῆρξεν ὁ Φώτιος ὁ Πατριάρχης τοῦ ὑφισταμένου μέχρι σήμερον ὀριστικοῦ σχίσματος μετὰ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ τὴν παπικὴν ὑποδούλωσιν. Τὸ σχίσμα αὐτὸ ἀπετέλεσε μεγάλην νίκην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ διεφύλαξε τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν

τητα τῶν Ἑλλήνων. Δικαίως συνεπῶς ὁ Πατριάρχης, τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης τοῦ ὁποίου ἐώρτασε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἡ ὀρθοδοξία, ἡ ἑλληνικὴ ιδίως, ἐπεκλήθη Μέγας.

***

Ἡ ἐορτὴ τοῦ μεγάλου Πατριάρχου τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς φέρνει εἰς τὴν μνήμην τῶν συγχρόνων καὶ ἓνα ἄλλον ἱεράρχην. Τὸν Πατριάρχην Φώτιον τὸν Β'. Πατριάρχης δυσκόλων περιστάσεων, διὰ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἑλληνικὴν ὑπαρξιν εἰς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων, ἐστάθηκε ὁσυνετὸς ἱεράρχης, μὲ ἱστορίαν πλήρη παραδόσεων, καὶ μὲ τέλος τῆς ζωῆς του εὐτυχές, ὡς ἐπιζήσας διὰ νὰ εὐλογῇ τὸ μεγάλο γεγονός τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συμμαχίας. Γεννηθεὶς εἰς τὴν γραφικὴν Πρίγκηπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Φώτιος Μανιάτης, ὑπῆρξεν ἀνεψιὸς ἐνὸς ἄλλου ἐκλεκτοῦ ἱεράρχου, τοῦ μητροπολίτου Φωτίου τῆς Φιλιππουπόλεως. Σπουδάσας πλησίον τοῦ θείου του καὶ συμπληρώσας τὰς θεολογικὰς του σπουδὰς εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μονάχου, ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὡς πρωτοσύγκελος εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἦταν ἡ τραγικὴ ἐποχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ εἰς ὁλόκληρην γενικῶς τὴν Βουλγαρίαν. Τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων εἶχεν ἐκδηλωθῇ καταφανὲς καὶ εἶχε ξεσπάσει ἀγριώτατα κατὰ τῶν ἑλλήνων. Δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀρχίσουν οἱ διωγμοί. Καὶ πρῶτοι εἰς τὸν κατάλογον τῶν διωγμῶν ἦσαν οἱ μητροπολίται Φιλιππουπόλεως, Ἀγχιόλου, Σωζουαγαθουπόλεως καὶ Μεσημβρίας. Τὸ 1906 ἀναγκάζετο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ὁ μητροπολίτης Φώτιος, τῆς Φιλιππουπόλεως. Ὁ ἀνεψιὸς του Φώτιος διωρίσθη τότε γενικὸς πατριαρχικὸς ἐπίτροπος ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ Βουλγαρίαν. Ἐπὶ ὀκτῶ ὁλόκληρα χρόνια κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν βαλκανικῶν πολέμων, ὁ Φώτιος ἀνέπτυξε δρᾶσιν ἀξιοθαύμαστη, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸ ἑλληνικὸν ποίμνιόν του καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀγριότητα τῶν βουλγάρων, ἐπισήμων ἀρχῶν καὶ λαοῦ. Τὸ 1914 ἀπηλάθη ἀπὸ τὴν Φιλιππουπόλιν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐκακοποιήθη καὶ ἐκυλίσθη ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν ἀπὸ τὴν κλίμακα τῆς μητροπόλεως. Κακουχημένος καὶ τραυματισμένος σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ὁ πρωτοσύγκελος Φώτιος, ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ τὸ 1919 ἐχειροτονήθη τιτουλάριος ἐπίσκοπος Εἰρηνουπόλεως καὶ διωρίσθη ἀρχιερατικὸς προϊστάμενος τῆς μεγάλης κοινότητος Σταυροδρομίου. Ἡ κοινότης του τὸν ἀγάπησε ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν τῆς ἐγκαταστάσεώς του καὶ τὸν περιέβαλε μὲ ἐκτίμησιν καὶ σεβασμόν. Ὑπῆρξεν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἔθνομάρτυρας κληρικούς, μὲ σεμνότητα καὶ ἥθος ἀρμόζον πλήρως εἰς τὸ ἐπισκοπικόν του ἀξίωμα καὶ τὴν ἀποστολὴν του. Πρᾶος, συνετὸς καὶ φιλάνθρωπος. Ἡ Ἐκκλησία ἀμείβουσα αὐ-

τὸν τὸν προήγαγε τὸ 1924 εἰς μητροπολίτην Φιλαδελφείας, τὸ ἐπόμενον ἔτος προεβιβάσθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Δέρκων, μεῖδραν τὰ Θεραπειὰ τοῦ Βοσπόρου. Καὶ ὅταν τὸ 1929 ἀπέθανεν ὁ σοφὸς Πατριάρχης Βασιλείος ὁ ἀπὸ Νικαίας, γνωστότερος δὲ ὡς ἀπὸ Ἀγχιάλου, ἡ ἱεραρχία τοῦ Φαναρίου ἐστράφη πρὸς τὸν συνετὸν καὶ τὸν εὐγενῆ ἱεράρχην τῶν Δέρκων. Καὶ ἐξελέγη ὁ Φώτιος Πατριάρχης ὡς Φώτιος ὁ Β'. Ἡ πατριαρχία του ὑπῆρξε σύντομος, λόγω τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς ὑγείας του, ἡ ὁποία εἶχε τόσον κλονισθῇ ἀπὸ τὰ δεινοπαθήματά του εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε κατὰ τὰ ὀλίγα χρόνια τῆς πατριαρχείας του, ὑπῆρξεν ἱστορικόν. Ἐτακτοποίησεν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Πατριαρχείου, ἔλυσε τὸ ἐκκρεμοῦν ζήτημα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς, διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν δύο ἀντιμαχομένων ἀρχιερέων τοῦ Ροδοστόλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Μηθύμνης Βασιλείου καὶ τῆς ἀποστολῆς ὡς ἐξάρχου τοῦ μητροπολίτου Κορινθίας Δαμασκηνοῦ, ὁ ὁποῖος προητοίμασε τὴν μετάβασιν εἰς Ἀμερικὴν τοῦ πρώτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ ἀπὸ Κερκύρας, τοῦ σημερινοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἀλλ' ἡ ἱστορία θὰ ἀναφέρῃ πάντοτε τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῆς πατριαρχείας του ἐπετεύχθη ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συνθήκη φιλίας καὶ ὅτι μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐδεξιώθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργόν, ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τὴν Ἀγκυραν. Ἀστραφτε τὸ χλωμὸ πρόσωπο τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἀπὸ χαρὰν καὶ ψυχικὴν ἀγαλλίασιν καὶ ἡμεῖς ποὺ παριστάμεθα εἰς τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴν ἐδοκιμάζομεν μεταλαμπαδευσμένην εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν συγκίνησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Φώτιος ἐξηντλημένος ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος Ἀλεξ. Παπαναστασίου ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὴν Βαλκανικὴν Διάσκεψιν, ἡ ὁποία συνήλθεν εἰς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα τοῦ Ντολμὰ Μπαξέ. Ἦταν ἱκανοποιημένος ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴν. Ἦταν ὁμοίως καὶ φοβερὰ ὠχρὸς καὶ ἐξηντλημένος. Καὶ ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς παθολόγος Μπένσης ποὺ τὸν ἐξήτασε, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν μικρὰν διάρκειαν ζωῆς. Καὶ πράγματι τὸν ἴδιον χρόνον ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀπέθνησκε μετὰ τὴν ἐκφρασιν τῆς ἀγιωσύνης εἰς τὸ χλωμὸ πρόσωπό του.

***

Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Φωτίου, ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην μας τὰς δύο μορφὰς αὐτὰς τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τὸν Μεγάλον Φώτιον, τὸν Πατριάρχην μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ εὐσεβῆ Πατριάρχην Φώτιον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Καὶ οἱ γραμμές μας αὐτὲς ἀφιερώνονται ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «Ἐφημερίου» ὡς ἀπότισις φόρου εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὰς δύο αὐτὰς φωτεινὰς ἱεραρχικὰς μορφὰς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΒΑΣ. ΗΛΙΑΔΗΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ «ΕΥΕΡΓΕΤΙΝΟ»

Ἡ «ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΗΘΙΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΩΝ»

**Πρέπει ν᾿μαστε πάντα μας ἄγρυπνοι,
γιατί ὁ ἐχθρός μας ἀπὸ παντοῦ μᾶς πολεμᾷ.**

Κάποτε, πού ὁ Ἀββᾶς Μακάριος ἐπεριδιάβαζε μέσα στήν ἀπέ-
ραντη καί βαθεῖαν ἔρημο, τὸν συναπάντησε κάποιος, πού ἔμοιαζε
πολὺ γέρος καὶ πού ἦταν πολὺ φορτωμένος. Γιατὶ ὅλο του τὸ κορμὶ
ἦταν κατασκέπαστο ἀπὸ πληθὺς καὶ ἀπὸ λογῆς-λογῆς τσικαλού-
δια, πού τὸ καθένα τους εἶχεν στὸ πλάγι του κρεμασμένα λίγα
φτερά. Κι' ἀντὶς γιὰ φόρεμα, ὁ παράξενος ἐκεῖνος γέρος, ἐφοροῦσεν
τὰ τσικαλούδια αὐτά.

“Ὅταν λοιπὸν τὸν εἶδεν ὁ Ἀββᾶς Μακάριος, ἐσταμάτησε. Κι'
ἐκεῖνος τὸν ἐρώτησε. — Γιὰ ποῦ, μὲ τὸ καλὸ, γέροντά
μου; Τί γυρεύεις μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἔρημία; Καὶ τοῦ
ἀπάντησε — Ψάχνω νὰ βρῶ τὰ χνᾶρια τοῦ Θεοῦ, καὶ
γι' αὐτὸ ἔφυγα ἀπὸ τὸ σάλαγο κι' ἀπὸ τὰ πλανέματα
τοῦ κόσμου. Καὶ σὺ γέρο μου, ποῖος εἶσαι; Ἐξηγήσου
μου. Γιατὶ αὐτὸ πού βλέπω εἶναι πρωτόφαντο κι' ἄ-
συνήθιστο κι' οὔτε τὸ ξαναείδανε τὰ μάτια μου πο-
τές. Πές μου τί εἶναι καὶ τί σημαίνουν τὰ διάφορα
αὐτὰ τσικαλούδια, πού φαίνεσαι μέσα τους χωμένους ;
Κι' ἐκεῖνος, πού ἐνοιωθε νὰ τὸν βιάζῃ σ' αὐτὸ μιὰ ἀό-
ρατη δύναμη, τοῦ εἶπε καὶ τοῦ ὡμολόγησε ἀθέλητά
του. — Ἐγὼ εἶμαι αὐτός, πού ἐσεῖς τὸν λέτε Σατανᾶ
ἢ Διάβολο. Κι' αὐτὰ τὰ ἀγγεῖα πού βλέπεις καὶ σηκώ-
νω καὶ πού τᾶχω γιὰ φόρεμά μου, εἶναι τὰ ἐργαλεῖα,
πού μ' αὐτὰ ξεπλανεύω τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς σέρ-
νω κοντά μου. Γιὰ κάθε λοιπὸν μέλος τοῦ κορμιοῦ τους ἔχω καὶ τὸ
κατάλληλο μαγικὸ φίλτρο. Παίρνω τὸ λοιπὸν ἀπὸ τὸ φίλτρο αὐτό,
καὶ μὲ τὸ φτερὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀγγίζω τὴν καρδιά τους καὶ τὴν ἀνα-
στατώνω καὶ κατορθώνω ἔτσι νὰ καταστρέψω αὐτοὺς πού μ' ἄ-
κοῦνε. Κι' ὅταν συμβῇ κάτι τέτοιο, ἡ χαρὰ μου εἶναι ἀμέτρητη.

Σὰν τᾶκουσεν αὐτὰ ὁ Ἅγιος παραξενεύθηκε καὶ ξεθαρρεύοντας
περισσότερον, τοῦ εἶπε—Πῶς τολμᾷς νὰ καυχῇσαι ἔτσι, καὶ νὰ λές
τόσο μεγάλα λόγια, ἐνῶ ὁ Χριστὸς σ' ἐξουθένωσε καὶ σὲ παρέδωκε
στοὺς πιστοὺς δούλους του, νὰ σ' ἔχουνε παιγνίδι τους; Ἄς εἶναι.
Πές μου ὅμως γιὰ τὰ φάρμακά σου καὶ γιὰ τὰ φίλτρα σου καὶ γιὰ τὴ
δύναμη πού, ὅπως λές, ἔχει τὸ καθένα τους. Ἐτσι θὰ μπορέσω νὰ
μάθω κι' ἐγὼ τίς διαφορὲς μαγανεῖες σου καὶ θὰ ξεφεύγω ἀπὸ τὸν

κίνδυνο, ἂν τυχὸν μοῦ λάξη κανένας. Κι' αὐτὸς τοῦ εἶπε—Θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ, θέλοντας καὶ μὴ καὶ θὰ σοῦ ἀνιστορήσω καὶ γιὰ τὴν τέχνη μου. Γιατί αὐτός, ποὺ θέλημά του ἦτανε νὰ με ἰδῇς καὶ νὰ βρεθῶ μπροστά σου, με βιάζει αὐτὴν τὴν στιγμήν νὰ τοῦ τὰ εἰπῶ. Ἀκουσε λοιπὸν καὶ μάθε τὴ σημασία τοῦ καθενὸς βάζου. Ἄν βρῶ κάποιον ποὺ καταφλέγεται καὶ καταγίνεται ἀσταμάτητα με τὴ μελέτη τοῦ νόμου τοῦ Κυρίου, τὸν πλησιάζω καὶ τοῦ χρίζω τὸ κεφάλι του με τὸ ὑγρὸ αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ ἀγγείου, ποὺ κρατῶ ἐπανωκέφαλα μου. Καὶ τοῦ κάνω τότε νᾶχη κεφαλαλγίες. Αὐτὸν δὲ ποὺ ξαγρυπνᾷ με ὑμνολογίες καὶ με προσευχές, παίρνω ὑγρὸ ἀπὸ τὸ ἀγγεῖο αὐτό, ποὺ εἶναι ζωσμένο γύρω στὰ φρύδια μου, καὶ ἀφοῦ τὸν χρίσω με τὸ φτερό, τὸν κάνω νὰ νυστάξῃ καὶ τοῦ φέρνω ὕπνο. Τ' ἀγγεῖα δὲ ποὺ ἔχω γύρω ἀπὸ τ' αὐτιά μου, αὐτὰ προορισμὸ ἔχουνε νὰ φέρνουνε τὴν παρακοή· καὶ με τὸ φίλτρο τοὺς κατορθώνω νὰ πείθω αὐτοὺς ποὺ ἀναζητᾶνε τὴ σωτηρία τους, νὰ καταφρονᾶνε στὸ τέλος τὰ λόγια τῆς ἀληθείας. Μὲ τ' ἄλλα δὲ ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὴ μύτη μου, κάνω, με τὸ γλυκύτατο ἄρωμά τους, ν' ἀποζητᾶνε οἱ νέοι τὴν ἡδονή· καὶ τοὺς παρακινῶ στὴν ἀσέλγεια.

Μὲ τὰ φίλτρα δὲ ποὺ ἔχω σ' αὐτά, ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὸ στόμα μου, δελεάζω τοὺς λαίμαργους νὰ γίνωνται γαστρίμαργοι καὶ τοὺς κάνω κατάλαλους καὶ ψευδολόγους. Μ' ὅσους χρίσω δέ, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ κρέμονται γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό μου, τοὺς σηκώνω τὰ μυαλά τους, καὶ τοὺς κάνω νὰ ὑψηλοφρονοῦνε καὶ τοὺς σέρνω στὴν καταστροφή. Κι' ἄλλους πάλι κάνω νᾶναι ἀνθρωπάρεσκοι καὶ δοξομανεῖς καὶ τοὺς σέρνω δεμένους καὶ αἰχμαλώτους μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό. Βλέπεις δὲ αὐτὰ ποὺ κρέμονται ἀπὸ τὸ στῆθός μου; Σ' αὐτὰ μέσα ἔχω τοὺς στοχασμούς μου. Κι' ὅσους ποτίσω μ' αὐτούς, μεθοῦνε, σὰν κι' ἐμένα, ἀπὸ ξέφρενην ἀσέβεια, σκοτίζω τὸ μυαλό τους, κι' ἀφανίζω τὴ μνήμη τους, γιὰ νὰ μὴν θυμοῦνται καὶ ν' ἀπολησμονᾶνε ὅλως διόλου τὴν μέλλουσα κρίση. Μ' αὐτὰ δὲ τέλος ποὺ ἔχω σκεπασμένα τὰ πόδια μου, ὡς τοὺς ἀστραγάλους, καὶ ποὺ τᾶχω γεμᾶτα, μελογίης λογιῆς παγίδες καὶ βρόχους καὶ με ξόβεργα, ραντίζω τοὺς δρόμους, ποὺ διαβαίνουν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νᾶναι δίκαιοι καὶ ὁσιοὶ καὶ εὐσεβεῖς, καὶ τοὺς ἐμποδίζω ἔτσι νὰ τρέχουν τὸν ἴσιο δρόμο καὶ τοὺς τραβῶ στὸ στραβὸν τὸ δικό μου· γιατί ἐγὼ κάθομαι πάντα κατὰ-μεσῆς τῆς στράτας, καὶ ἐνισχύω καὶ παραθαρρύνω αὐτοὺς ποὺ λαχανιάζουνε στὴν ἀνηφορία τῆς εὐσέβειας, νὰ παρεκλίνουν ἀπὸ αὐτὴν καὶ ν' ἀκολουθήσουνε τὴ δική μου στράτα.

Σὺ ὅμως, οὔτε μιὰ φορὰ δὲν ἠθέλησες νὰ μ' ἀκούσης, γιὰ νᾶχω κι'

ἐγὼ μιά μικρὴν ἱκανοποίηση καὶ παρηγοριά. Ἀλλὰ κάθε φορὰ πού σέ πλησιάζω μὲ καίεις, γιατί ἔχεις ὄπλο μεγάλο καὶ ἀκατανίκητο, τὸ Σταυρό. Γι' αὐτὸ καὶ φεύγω τρεχάτος καὶ πάω νὰ βρῶ τοὺς ὑποτακτικούς μου καὶ τοὺς δούλους μου. Κι' ἐσύ πάλι τραβᾷς πάντα σου κι' ὁλόισα πρὸς τὸ μεγάλο σου Κύριο, πού εἶναι πρᾶος καὶ γεμάτος ἀπὸ καλωσύνη καὶ εὐσπλαγχνία καὶ σᾶς μεταχειρίζεται σὰν παιδιὰ του.

Ὅταν τᾶκουσεν αὐτὰ ὁ Ἅγιος, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ εἶπεν. Εὐλογημένος ἅς εἶναι ὁ τρισάγιος Θεός, πού σέ παρέδωκε στὴν κατασχύνῃ καὶ στὴν καταφρόνηση, καὶ μ' ἐφύλαξε κι' ἐμένα ἀπὸ τὴν ἀπάτη σου, καθὼς κι' ὅλους ἐκείνους πού τὸν ἐπικαλοῦνται, Κι' ἐνῶ τᾶλεγεν αὐτά, ἀφανίσθηκεν ἀπὸ ἐμπρός του, σὰν νᾶτανε καπνὸς τῆς φωτιᾶς. Κι' ὁ Μακάριος εὐχαρίστησε κι' ἐδόξασε τὸν Θεό, κι' ἐξακολούθησε τὸν δρόμο του.....

***

Ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα, εἶπε κάποτε ἡ ἀγία Συγκλητική σέ μιά σύναξιν.

Ἀδελφές μου, πρέπει πάντα μας νᾶμαστε πάνοπλες ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας. Γιατί αὐτοὶ δὲν σταματοῦνε ποτέ τους· καὶ μᾶς πολεμοῦνε καὶ ἀπ' ἔξω καὶ ἀπὸ μέσα μας.

Κι' ὅπως ἓνα πλοῖο πού ταξιδεύει, ἄλλοτες μὲν τὸ σκεπάζουνε, πρίμα-πλώρη τὰ κύματα, κι' ἄλλοτες συμβαίνει νὰ πλημμυρίζουνε τὰ ἀμπάρια του· ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὴν ψυχὴ μας.

Κι' αὐτὴ, ὅπως τὸ πλοῖο. Ἀλλοτες μὲν κινδυνεύει ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ ἀπὸ τὶς προσβολές, πού τῆς γίνονται ἀπὸ κακοποιὰ πνεύματα ἐξωτερικά. Κι' ἄλλοτες πάλιν προδίνεται ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικούς της λογισμούς. Πρέπει λοιπὸν καὶ νὰ προφυλαγώμαστε καὶ ἀπὸ τὶς ἀπέξω ἐπιθέσεις τῶν κακοποιῶν πνευμάτων, μὰ καὶ ν' ἀνιχνεύωμε τὴν κακία, ὅταν μᾶς πλησιάζῃ ἐλαφροπάτητα, κρυμμένη σὲ κάποιο πονηρὸ στοχασμό μας.

Καὶ μάλιστα σ' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχωμε πολὺ περισσότερο, γιατί δὲν σταματοῦνε ποτέ τους τὴν ἐπιβουλὴ τους ἐναντίον μας, καὶ χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ τὸ καταλάβουμε, μᾶς γκρεμίζουν στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας.

Γιατί, ὅταν ἡ τρικυμία εἶναι ἐξωτερικὴ, τότες οἱ ναῦτες παίρνουν τὸν τηλεβόα καὶ φωνάζουν· καὶ συμβαίνει συχνὰ νὰ σωθοῦνε τὰ πλοῖα, ἀπὸ ἄλλα, πού ταξιδεύουνε κοντὰ τους. Ὅταν ὁμως κρυφογεμίζουν ἀπὸ νερά τὰ μπάρια, καὶ οἱ ναῦτες κοιμοῦνται. καὶ δὲν τὸ

**Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι
γιὰ τὸν ἀγωνιζόμενο πιστὸ**

Ο Π Λ Ο Κ Α Ι Φ Α Ρ Μ Α Κ Ο

Τὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, πιάσθηκαν στὴν Καρχηδόνα ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους κάμποσοι χριστιανοὶ καὶ ρίχθηκαν σὲ μιὰ ὑπόγεια φυλακή, ὅπου τοὺς ἄφησαν νηστικούς ὡς τὴν ἡμέρα τῆς δίκης τους. Ἀνάμεσά τους, ἦταν κι' ὁ Αἰμιλιανός, ἓνας παλὶς στρατιωτικὸς, ποὺ ἡ πίστις του ἦταν μεγάλη καὶ θερμή. Μιὰ νύχτα, ὁ Αἰμιλιανὸς εἶδε ἓνα ὄνειρο. Εἶχε-λέει-βρεθῆ ἔξω ἀπ' τὸ δεσμοτήριον καὶ τὸν συνάντησε ἓνας εἰδωλολάτρης, ποὺ τὸν ρώτησε:

— Πῶς ἀντέχετε ἐκεῖ μέσα, στερημένοι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τὴν τροφή;

Κι' ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε:

παίρνουν εἶδηση, καὶ χωρὶς νᾶναι τότε τρικυμία πλημμυρίζουν ἀπὸ θάλασσα, καὶ τὸ σκάφος βαραίνει καὶ βουλιάζει.

Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμε καὶ νὰ ἐπαγρυπνᾶμε περισσότερο τοὺς ἐσωτερικούς μας λογισμούς. Γιατὶ ἡ ψυχὴ μας μοιάζει σὸν ἓνα σπῆτι, ποὺ ὁ ἐπίβουλος ἐχθρὸς μας θέλει μὲ κάθε τρόπο, νὰ τὸ γκρεμίση. Καὶ ἡ ἀρχίζει νὰ τοῦ ὑπονομεύη τὰ θεμέλιά του· ἡ ἀρχίζει κι' ἀπὸ τὴν ὀροφὴ του, καὶ μάχεται, μὲ τὶς σταλαμίδες τοῦ νεροῦ, νὰ τὸ ἀφανίσῃ ὁλόκληρο. Κι' ἄλλες φορές πάλιν μπαίνει καὶ ἀπὸ τὶς πόρτες, ποὺ τὶς ἀφήνουμε ἀπὸ ἀπροσεξία μας ἀνοιχτές. Καὶ πρῶτο πρῶτο, πιάνει τὸν νοικοκύρη καὶ τὸν δένει, καὶ ὕστερα τὸ καταλη-, στεύει. Πόρτες δὲ καὶ παράθυρα, ποὺ ἀπ' αὐτὰ μπαίνει ὁ ἐχθρὸς, εἶναι οἱ αἰσθήσεις μας.

Γι' αὐτό, ὅποιος κι' ὅποιος θέλει νὰ σωθῇ πρέπει νᾶναι ἀνοιχτομάτης. Καὶ πρέπει μάλιστα νᾶχωμε μάτια πολλά. Καὶ νὰ μὴν εἴμαστε, οὔτε ράθυμοι οὔτε ἀνάμελοι, ὅπως μᾶς παραγγέλλει ὁ Χριστός.

Ἄς ἔχη στὸ νοῦ του ὁ καθένας μας, καὶ μάλιστα αὐτὸς ποὺ πιστεύει πῶς ὀρθοπατᾷ, πῶς μπορεῖ νὰ γλυστρήσῃ καὶ νὰ πέσῃ στὴ θάλασσα. Γιατὶ μὲ θάλασσα μοιάζει ἡ ζωὴ μας. Κι' ὅπως αὕτῃ σ' ἄλλα μέρη τῆς εἶναι ὅλο βράχια, κι' ἄλλοῦ εἶναι γεμάτη ἀπὸ σκυλόψαρα, κι' ἄλλοῦ πάλι εἶναι ἡσυχὴ καὶ γαλήνια, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴ ζωὴ μας. Κι' ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ ξεθαρρεῦνται καὶ τὸ ρίχνουν στὸν ὕπνο. Συχνὰ ἓνα πλοῖο ναυαγεῖ ἐπάνω σὲ ξέρα, μέρα μεσημέρι. Ἐνῶ ἄλλο μπορεῖ νὰ ταξιδεύῃ νύχτα καὶ μὲ θαλασσοταραχὴ. Κι' ὁμως σώζεται· γιατί οἱ ναῦτες του ἀγρυπνοῦν, καὶ φωνάζουν βοήθεια, ὅταν τοὺς λάχῃ κίνδυνος.

Ἄς προσέχωμε λοιπὸν ὅλοι. Κι' ἐκεῖνος ποὺ στέκει ὀρθίος, ὅς κυττάξῃ μήπως γλυστρήσῃ καὶ πέσῃ. Κι' ἐκεῖνος ποὺ τυχὸν ἔπεσε, ὅς βάξῃ ὅλα του τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ ξανασταθῇ ὀρθίος.

Ἀπόδοσις ΑΝΘΙΜΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΤΗ

— Γιά τούς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ὑπάρχει ἓνα φῶς πού κατανικᾷ καί τὰ πιό πηχτὰ σκοτάδια. Κι' ὑπάρχει μιὰ τροφή πιό χορταστική ἀπ' ὅλες τίς πανδαισίες. Εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ!..

Πραγματικά, ὅλα μπορεῖ νά λήσουν στὸν χριστιανό, χωρὶς νά τοῦ λυγίσῃ τὸ φρόνημα, νά σβύσῃ ἡ πίστις του, νά τοῦ ἀφαιρεθῇ ἡ δύναμις κι' ἡ γλυκεῖα ἀνάγκη προσκολλήσεως στὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἀρκεῖ νά φυλάῃ μέσα του τὸν θεῖο λόγο, νά εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ἡ στήριξις καὶ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς του.

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μᾶς χρειάζεται πάντα, σὲ κάθε περίστασι. Ἀλλὰ ἡ χρησιμότης του γίνεται καλύτερα ἀντιληπτή, χειροπιαστὰ αἰσθητὴ στὶς περιστάσεις πού τίθεται σὲ δοκιμασία ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὸν Θεό, ἡ πιστότης μας σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη. Κατὰ τούς πειρασμούς, τίς ἀντιξοότητες, τίς δυσκολίες, τίς θλίψεις γενικά. Ἡ ψυχὴ, πού ἔχει ἀποθησαυρίσει κι' οἰκειωθῇ βαθεῖα τὴ Γραφὴ καὶ τὰ ἱερὰ παράγωγα τῆς Γραφῆς—τὴν ὑμνωδίαν καὶ τὰ πατερικὰ λόγια—ἀντλεῖ ἀπ' αὐτὸ τὸ ζωοποιὸ ἀπόθεμα δυνάμεις, γενναιότητα, καρτερίαν, ὑποκινήσεις γιὰ νά τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὴ θλίψιν καὶ τὴ δοκιμασίαν. Οἱ λέξεις κι' οἱ φράσεις, πού ταιριάζουν στὸν ἀγῶνα τῆς ψυχῆς ἀπέναντι τῆς τάδε θλίψεως καὶ τῆς δεῖνα δοκιμασίας, σελαγίζουν μὲ ἴλαρ καὶ νικητήριο φῶς στὸν νοῦ, ἀνεβαίνουν στὰ χεῖλη σὰν προσηυχὴ καὶ δίνουν θάρρος, ἐλπίδα, τόνωσι. Ἐκεῖ τότε κανεῖς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Θεὸς—καὶ πράγματι ἡ χάρις του τὸ κάνει—ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν λόγο του καὶ παρέχει στὸ τέκνο του, πού ὑποφέρει, ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ στοιχεῖα, πού φέρουν μέσα τους τὸ φαιδρὸ μήνυμα τῆς ἁνωθεν συμπαραστάσεως, τὴ βεβαιότητα τῆς νίκης, τὴν πληροφορίαν γιὰ τὴν καλὴ ἐκβασί—τῆς θλίψεως ἢ τῆς δοκιμασίας. Ἡ πείρα τῶν εὐσεβῶν ψυχῶν μαρτυρεῖ γι' αὐτὸ τὸ εὐλογημένο φαινόμενο. Ἀπορεῖ κανεῖς πῶς ἔρχονται, σὰν καλὲς συντρόφισσες, σὰν ἰσχυροὶ συμπολεμιστὲς, ἀπὸ τὸ χωνευτήρι τῆς μνήμης στὴν ἐπιφάνειαν οἱ λέξεις κι' οἱ φράσεις ἐκεῖνες τοῦ θεοῦ λόγου, πού ἀκριβῶς ἔχουμε τὴν ἀνάγκη τους κάθε φορὰ. Κι' ἡ ἴδια πείρα μαρτυρεῖ πῶς αὐτὲς οἱ λέξεις κι' αὐτὲς οἱ φράσεις ταιριάζουν στὰ μέτρα τῶν ρηγμάτων, πού ἀνοίγει στὴν ἀντίστασιν τῆς ψυχῆς ὁ Διάβολος, καὶ πῶς κλείνουν κάθε ρωγμὴ καὶ κάθε πληγή.

Δὲν ὑπάρχει περίπτωσις δύσκολης καταστάσεως γιὰ τὸν πιστό, πού ὁ θεῖος λόγος, τὸ πολῦτιμο κι' ἀναντικατάστατο αὐτὸ ὄπλο—στάσιον καὶ φαρμακεῖον τῆς ψυχῆς, νά μὴ διαθέτῃ καὶ νά μὴ προωθῇ στὴν κατάλληλῃ στιγμή τὸ ὄπλο ἢ φάρμακο, πού θὰ ἐπιρρώσῃ τὴν ψυχὴ καὶ θὰ τῆς δώσῃ τὸν τρόπο νά ἀντεπεξέλθῃ.

Ἡ Ἀγία Γραφὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ σύνολο τῶν ἀληθειῶν τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, τὸ ταμεῖον τῆς οὐράνιας σοφίας. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, πού διοχετεύεται στὸν ἀναγεννώμενον ἄνθρωπον καὶ τὸν κάνει νά βαδίζῃ στὰ ζωηφόρα ἴχνη τοῦ Χριστοῦ.

ΕΙΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε.

Υπό τοῦ TAKE ἐξεδόθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 10 Ἐγκύκλιος «περὶ τῶν στεγαστικῶν δανείων» ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

Π ρ ὁ ς

Ἄπαντα τὰ Τοπικὰ TAKE

Ἱ. Μητροπόλεων καὶ Ἱ. Ἐπισκοπῶν

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ κοινοποιήσωμιν ὑμῖν κατωτέρω, τὸ ὑπ' ἀριθμ. 319/ 8-1-62 ἔγγραφον τῆς Ἐθνικῆς Κτηματικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως ἐνημερώσητε σχετικῶς περὶ τούτου, τοὺς ἡσφαλισμένους καὶ συνταξιούχους τῆς ὑμετέρας δυνάμεως.

Σχετικῶς γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι τὰ ὑφ' ἡμῶν μέσῳ τῆς ὡς ἄνω Τραπέζης χορηγούμενα στεγαστικά δάνεια, κατόπιν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς Νομισματικῆς Ἐπιτροπῆς, χορηγοῦνται πρὸς ἀπόκτησιν στέγης ὑπὸ τῶν στερουμένων στέγης ἡσφαλισμένων μας κ.λ.π., εἶναι δὲ ταῦτα ἐξοφλητέα ἐντὸς δεκαετίας, διὰ εἴκοσι ἰσοπόσων εξαμηνιαίων δόσεων, ἐπὶ τόκῳ 8%,

Ὅποιοι ἔχει ἄφθονο μέσα του τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, φυλάγοντάς του σὰν γῆ ἀγαθή, καρποφορεῖ πλούσια τὴν ἀρετὴν, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν συνθήκες ἐξωτερικῆς, ἱκανῆς νὰ ἐπιφέρουν στόμῳσι κι' ἀγονία.

Ἐντρυφῶντας στὴ Γραφὴ καὶ στὴ θαυμαστὴ ἀνέλιξι τοῦ περιεχομένου τῆς, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας, ἀποκτᾶμε δύναμι ἀνίκητη ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τοῦ πονηροῦ. Κι' ἡ ἱκανότης μας νὰ ἀντεπεξερχόμαστε στὶς ἐναντιότητες εἶναι τόσο μεγαλύτερες, ὅσο πιὸ μεγάλο εἶναι τὸ μέτρο τῆς οἰκειώσεως τοῦ θείου λόγου ἐκ μέρους τῆς ψυχῆς μας. Ἄν προσέξῃ κανεὶς στὴ Γραφή, τόσο στὴν Παλαιὰ ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, θὰ διαπιστώσῃ, ὅτι σχεδὸν κανένα ἀπὸ τὰ θαύματα, ποὺ περιέχονται σ' αὐτὴ δὲν ἔγινε χωρὶς νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, εἴτε ἀπ' εὐθείας προφερόμενο εἴτε μέσῳ τῶν πιστῶν δούλων του. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἄλλοτε μιὰ ἐξαγγελία, ἄλλοτε μιὰ προσταγὴ, ἄλλοτε μιὰ δοξολογία, ἄλλοτε μιὰ ἐπὶ κλήσις κι' ἄλλοτε μιὰ προφητεία. «Τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου», κτίσθηκαν τὰ πάντα καὶ μ' αὐτὸν τὸν λόγο, ὅταν ἡ παρείσακτη ἁμαρτία διεσάλευσε τὴ θεότευκτη τάξι τους, ἀντιμετωπίζονται καὶ καταλύονται οἱ συνθήκες ποὺ ἀπεργάσθηκε ἡ ἁμαρτία.

Ὁ λόγος, λοιπόν, τοῦ Θεοῦ, εἴτε αὐτούσιος ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς Γραφῆς εἴτε ἀπόρροια ἀπ' αὐτὴ τὴν πηγὴν, ὡς λειτουργικὸς κυρίως λόγος, ἐξορκίζει τὸ κακὸ μέσα μας καὶ γύρω μας, ἀποδεικνυόμενος ἵαμα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἀντίρροπο κατὰ τῶν νόμων τῆς πτώσεως, ποὺ εἶναι νόμοι τοῦ θανάτου, ἀποτροπὴ τῆς ἀπωλείας, προαγωγὸς σὲ ἀναψυχὴν, σωτήριος κάτω ἀπὸ ὅλους τοὺς συνδυασμοὺς συνθηκῶν, ποὺ μπορεῖ νὰ φιλοτεχνήσουν καὶ νὰ ἐγείρουν ὁ Διάβολος, ὁ Κόσμος, ἡ Σάρξ.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

και επί παροχή υποθήκης (πρός ασφάλειαν τοῦ δανείου) ἀκινήτου περιουσίας, ἥτις δέον νὰ εἶναι κατὰ 50% τοῦλάχιστον ὑπερτέρας ἀξίας τοῦ ἐγκριθέντος δανείου, Σημειοῦται, ὅτι δάνεια ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει χορηγοῦνται πρὸς ἀπόκτησιν στέγης δι' ἐκμετάλλευσιν.

Ἐπὶ τούτοις γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ TAKE ἐγκρισιν τοῦ δανείου, ὁ δανειζόμενος δέον νὰ υποβάλῃ τῇ ὥς ἂνω Τραπεζῇ, τίτλους ἰδιοκτησίας (συμβόλαια) τῶν εἰς ὑποθήκην προσφερομένων ἀκινήτων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς κυριότητος, καὶ οὐχὶ πιστοποιητικὰ Δημοτικῶν ἢ Κοινοτικῶν ἀρχῶν, ὅτι δὲ ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως τίτλων, ἡ χορήγησις τοῦ δανείου καθίσταται ἀδύνατος.

Μετὰ τιμῆς
Ὁ Διευθύνων Σύμβουλος
ΚΩΝ. Σ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Α.Ε.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8ῃ Ἰαν/ρίου 1962

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ Α'

Ὑπηρεσία Χορηγήσεως Δανείων

319

ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ

ΕΦΗΜΕΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Τ.Α.Κ.Ε.)

Ὅδον Ἑρμοῦ ἀριθ. 64

Ἐνταῦθα

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν ὅτι, ἐκ προσφάτου ἐπισκέψεως ἡμῶν εἰς τὰ ἀντιπροσωπεύοντα ἡμᾶς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ὑποκαταστήματα τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, προέκυψαν τὰ ἀκόλουθα, ἐν σχέσει πρὸς τὴν πορείαν τῶν ὑφ' ὑμῶν ἐγκριθέντων, κατ' ἀρχήν, στεγαστικῶν δανείων εἰς ἡσφαλισμένους σας:

1) Ἡ προώθησις τῶν αἰτήσεων καθυστερεῖ, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἡσφαλισμένων σας, ἰδίᾳ οἱ κατοικοῦντες εἰς χωρία, στεροῦνται τίτλων ἰδιοκτησίας καὶ νομίζουν ὅτι, ἀντὶ τούτων, δύνανται νὰ προσκομίσωσι πιστοποιητικὰ ἐκδεδομένα παρὰ Δημοτικῶν ἢ Κοινοτικῶν Ἀρχῶν.

2) Πλείστοι τῶν ἐνδιαφερομένων δὲν ἔχουν προβῇ οὔτε εἰς τὴν ἀγορὰν οἰκοπέδου, ἐφ' οὗ θὰ ἀνεγείρωσι τὴν οἰκοδομὴν των.

3) Οἱ ἐνδιαφερόμενοι οὐδόλως εἶναι ἐνημερωμένοι ὥς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς θὰ ἀναλάβωσιν ἐκ τῆς χορηγήσεως τῶν δανείων. Τινὲς μάλιστα τούτων θεωροῦσι ταῦτα ὡς παρεχόμενα ὑπὸ τύπον οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ὑπὸ τοῦ καθ' ὑμᾶς Ταμείου.

Τὰ ἀνωτέρω ἐθεωρήσαμεν ἀπαραίτητον νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν ὑμῶν, ἵνα μεριμνήσητε διὰ τὸν κατατοπισμὸν τῶν αἰτούντων δάνεια, εἰς τρόπον ὥστε αἱ διδόμεναι πρὸς ἡμᾶς ἐντολαὶ νὰ ἀφορῶσιν εἰς ἐκείνους, οἵτινες πληροῦσι τὰς προϋποθέσεις τῆς χορηγήσεως.

Μετὰ τιμῆς
ΕΘΝΙΚΗ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Α.Ε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρωτος. Χρυσοστόμου Γιαλούρη, Πρὸς συμπρεσβυτέρους.—**Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ ἐλευθέρα προσωπικότης.**—**Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Ἡ βλασφημία στίγμα θλιβερό τοῦ αἰώνος μας.**—**Ταπεινὰ σημειώσεις εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Παύλου ἀπὸ τὸν Φ. Κόντογλου (δ).**—**«Φιλοθέου Ἀδολεσχίας» μέρος δεύτερον.** Ἐπιστάσεις καὶ διδάγματα ψυχωφελῆ καὶ σωτηριώδη ἀπὸ τὴν Ἑξοδό, ὑπὸ **Εὐγενίου Βούλγαρη.** **Μετάφρ. Θεοδόση Σπεράντσα.**—**Βασ. Ἡλιάδης, Δύο μεγάλοι μορφὰ τῆς Ὁρθοδόξιας.**—**Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ὁ Α' τοῦ σχίσματος καὶ ὁ Φώτιος ἕνας τῶν τελευταίων πατριαρχῶν.**—**Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «Εὐεργετινὸν» ἢ «Συναγωγὴ ἡθικῶν διδασκαλιῶν».** Ἀπόδοσις **Ἀνθίμου Θεολογίτη.**—**Βασ. Μουστάκη, Ὅπλο καὶ φάρμακο.**—**Εἰδήσεις τοῦ Τ.Α.Κ.Ε.**

ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Περιέχει πλήρη τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ (Ἑσπερινοῦ, Μεγάλου Ἑσπερινοῦ μετ' Ἀρτοκλασίας, Κατανυκτικοῦ Ἑσπερινοῦ), τοῦ Ὁρθρου (ἐν Κυριακῇ, ἐν Δεσποτικαῖς κλπ. ἑορταῖς, ἐν Καθημερινῇ, ἐν Σαββάτῳ), τῆς Θείας Λειτουργίας. Τὰ Κοινωνικά, τὰ Μικρὰ Μεγαλνάρια, τῶν ἐν τῷ ἀκινήτῳ καὶ κινήτῳ ἑορτολογίῳ Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ πάντων τῶν ἑορταζομένων Ἀγίων καὶ τὰς Καταβασίας τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, Σχῆμα μικρὸν («Ἐκκλησιαστικοῦ Ἡμερολογίου») μετ' ἐρυθρῶν καὶ μαύρων γραμμάτων, μετὰ πλαστικοῦ καλύμματος. Σελίδες 148.

Τιμᾶται δρχ. 18.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ

«ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΩΝ»

Πλήρης ἡ Ἀκολουθία τοῦ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ («Χαιρετισμῶν») εἰς τὴν ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ μετὰ τῶν Ὑπικῶν διατάξεων. Σχῆμα μικρὸν (τσέπης) μετ' ἐρυθρῶν καὶ μαύρων γραμμάτων καὶ ἐγχρώμου εἰκόνος τῆς Παναγίας. Σελίδες 52.

Ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ πάντα χριστιανόν.

Τιμᾶται δρχ. 2.

Ἐκδοσις
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Ἰασιῶν 1. Ἀθῆναι.